

Gümülcine Ağzında Görülen Deyimler Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation On Idioms Common In Komotini Accent

Muharrem ÖZDEN *

Dede Korkut, Aralık 2016/11: 89-111

Öz

Deyimler (tabirler), gerçek anlamlarından uzaklaşıp yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. Türk milletinin varoluşuyla beraber düşündüğümüz deyim kullanımı bu aziz milletin farklı coğrafyalarda ve iklimlerde edindiği deneyimi yansıtmaları bakımından da çok büyük bir önem arz etmektedir. Deyimler, ifadeye canlılık, akıcılık ve zenginlik katmalarından dolayı dilin söz varlığı içinde önemli bir yere sahiptirler. Bu çalışmada Batı Trakya- Gümülcine ağzında görülen deyimler üzerinde bir tesbit ve gruplandırma yapılmıştır. Yöre ağızlarıyla ilgili ağız çalışmalarında geçen metinlerden ve metin dışı derlemelerimizden elde edilen bu deyimler; köken, yapı, anlam ve söz dizimi bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Deyim, Ağız, Derleme, Gümülcine, Türk

Abstract

Idioms are made up phrases that do not imply the literal meaning but create new concepts in the form of formulaic expressions. Considering the use of idioms since the existence of the precious Turkish nation, it is an essential issue as an accumulated experience and reflection in vast geographical lands and climates. Since idioms attribute liveliness, fluency and richness to the expression, they play an important role on the vocabulary of a language. This study aims to identify and classify the idioms detected in Western-Thrace - Komotini Turkish accent. The idioms that were obtained are from compilation texts of studies conducted on local accent, and also from other type of evaluation; an analysis conducted on origin, structure, meaning and syntax.

Key Words: İdiom, Accent, Compilation, Komotini, Turkish.

Giriş

Çalışma sahası olan Gümülcine'yi ve Batı Trakya'yı coğrafi ve tarihi açıdan tanımak, belki de bu çalışmanın önemini kavramamız için bizlere yardımcı olacaktır. Trakya doğu ve batı olmak üzere iki kısma ayrılır. Doğu Trakya, bugünkü Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki arazisinin teşkil eder. Bunun dışındaki kısım ise Batı Trakya olup 1913'te kurulan Batı Trakya Hükümet-i Müstakilleri sınırları esas alındığında bir kısmı Yunanistan'ın diğer bir kısmı da Bulgaristan'ın sınırları içinde bulunmaktadır. 1923 Lozan Antlaşmasıyla sınırları çizilen Batı Trakya ise bugün tamamen Yunanistan'ın idaresinde olan bölgedir. Sözü geçen bu bölge doğudan Meriç nehriyle Türkiye'den, batıdan Mesta Karasu nehriyle Makendonya'dan, Kuzeyde Rodop dağlarıyla

* Yrd.Doç. Dr. - Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü - muharremozden@trakya.edu.tr

Bulgaristan'dan ayrılmış olup, güneyden de Ege denizi ile çevrilidir. Bölge İskeçe, Gümülcine ve Meriç vilayetlerinden oluşmaktadır. Osmanlı imparatorluğu zamanında Edirne'ye bağlı 10.000 nüfuslu küçük bir kasaba olan Gümülcine 1892 yılında Paris -Selanik-İstanbul demiryolunun bölgeye ulaşması üzerinde askeri, siyasi ve ekonomik yönden süratle gelişerek bölgenin Bulgarlar tarafından işgali ile tamamen durmuştur. Nihayet 14 Mayıs 1920 tarihinde şehir kesin olarak Yunan kuvvetlerinin eline geçince yine süratle gelişerek ve büyüyerek Trakya'nın en kalabalık şehri olmuştur. Bu nedenle Yunan yönetimi boyunca daima Trakya'nın merkezi rolünü oynamıştır. Bu önemine atfen uzun yıllar Trakya genel valiliği idaresini bünyesinde bulundurmuş, halen de Doğu Makedonya ve Trakya Bölge Sekreterliği'nin merkezini elinde bulundurmaktadır. Gümülcine, Trakya'nın üç ilinden biri olan 2500 kilometrekarelik Rodop İli'nin merkezidir. Yaptığımız saha çalışması sonucunda bölgenin ağızla ilgili temel özellikleri tespit ettik. Bu materyalin temel olarak Anadolu ağızlarının ve söz varlığının bir uzantısı olmasını beklediğimiz çalışmamızın sonucunda, bölgenin gerçekten de Anadolu ağızlarının birçoğuyla örtüşen yapıya sahip olduğu sonucuna vardık. Anadolu ağızları üzerine yapılan ve birçok derlemcinin katkı sunduğu bu külliyata önemli bir katkı yapmasını beklediğimiz çalışmamızın temel felsefesi, aslında derleme çalışmalarının kültürümüzün mihenk taşı olan dilimizin ülkeler değişse de büyümesini korumasını daha da somut olarak göstermektir. Birçok verimin içinde bulunduğu bu yapının deyim açısından sığ bir durumda olması tabiidir ki düşünülemez. Bölgedeki deyim kültürü birçok açıdan anadoludaki deyim külliyatıyla örtüşmesine rağmen, bölgeye has kültürel etkileşimler sonucunda orijinal yapıları da içinde barındırmaktadır. Bu yapıları inceleme bölümünde detaylı olarak gruplandırmaya çalıştık. Sözlü verimler içinde deyim kullanımını önemsememizin birçok sebebi vardır. Türk dili, deyim zenginliği bakımından diğer dillere nazaran çok ileridedir. Sadece yazı dilindeki deyimler göz önüne alındığında bile bu durum açıkça görülmektedir. Ancak Türkçenin deyim zenginliği bununla da kalmaz; çünkü yazı dilinde olmadığı halde çeşitli Anadolu ağızlarında yer alan daha birçok deyim vardır. Aksında Türkçenin deyim varlığının yazı dilinde altı bine, bölge ağızlarında ise beş bin beş yüze yaklaştığını vurgulamaktadır.¹ Fransızcada locution; İngilizcede locution, idiom, formula, expression; Almandada ausdruch, redensart; Rusçada frazeologizm, obraznoye, vırajeniye diye adlandırılan ve Osmanlıcada uzun süre darbimesel daha sonraki dönemlerde ise ta'bir ve ıstılah kavramlarıyla² karşılanan deyim, "belli bir anlama gelmek üzere iki veya ikiden artık kelimedenden meydana gelmiş söz öbeği"³ anlamına gelmektedir. Deyimler tıpkı kelimeler gibi doğar, gelişir ve bazen asırlar sonra kendilerini yaşatan hayat şartları, kültürel ortam ortadan kalktığı zaman ölümler yani unutulurlar. Kimi hallerde deyimlerin ortaya çıkmasını sağlayan kişiler, olaylar unutulur, deyim asıl işleviyle kullanılmaya devam eder. İşte dilin bu renkli, çarpıcı özelliklere sahip öğeleri bir dilin söz varlığını tespit etmede son derece öneme sahiptirler.⁴ Ağız çalışmalarında genellikle çalışmanın sonuna sözlük ve dizinler eklenir. Ancak bu sözlük ve dizinlerde deyim ve özellikle atasözlerine pek yer verilmez. Hâlbuki bir dilin ifade gücü, işlenmişlik düzeyi ve söz varlığının zenginliğini gösteren deyim ve atasözlerinin ağız çalışmalarında göz ardı edilmesi, bu araştırmalarının önemli bir eksikliğidir. Bu eksiklik, ağız çalışmalarında elde edilen verilerin yeterince değerlendirilmediğini gösterir. Yapılan ağız çalışmalarında deyim ve atasözleri tespit edilerek bunların nerede ve ne anlamda kullanıldıkları kayıt altına alınmalıdır. Böylece bir yandan pratik zekâ ürünü olan konuşma dilinin ifade gücü ve işlenmişlik düzeyine önemli katkılar sağlanırken bir yandan da kültür mirası kayıt altına alınmış olur.⁵

¹ Doğan Aksan, *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yay. Ankara, 1996 s. 32.

² Ahmet Turan Sinan, *Türkçenin Deyim Varlığı*, Kubbealtı Yay. Malatya, 2001 s. 5.

³ Türk Dil Kurumu, *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, TDK. Yay. Ankara, 1949 s. 57.

⁴ Ahmet Turan Sinan, *Türkçenin Deyim Varlığı*, Kesit Yay. İstanbul, 2015 s.13

⁵ Şahap Bulak, *Van Küresin Ağızında Deyimler*, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 56, 2016, Erzurum.

1. Köken Bakımından Deyimler

İnceleme bölümümüzde ilk olarak bölgeden derlediğimiz deyimleri yapısal bakımdan bir tasnife tabi tuttuk. Bu tasniften ortaya çıkan genel çerçeve aslında bölgede kullanılan söz varlığının muhteviyatı hakkında da bize ipuçları verecektir.

1.1. Türkçe Sözcüklerden Oluşanlar

Bölgede karşılaştığımız deyimsel kullanımlarda çok yoğun bir şekilde Türkçe kelimelerden oluşan yapılarla karşılaşmaktadır. Batı Trakya- Gümülcine ağzının içinde yaşadığı coğrafyanın etkilerinden arınmış olarak bu katıksız halini yaşatması, bölgede yaşayan Türk topluluğunun dil bilincini göstermesi açısından önemli bir durum olarak değerlendirilebilir.

adı bat- (BTGA.31), **aley dön-** (BTGA.152), **alkış tut-** (BTGA.217), **alkış yap-** (BTGA.14), **altın yazdır-** (BTGA.131), **apış hur-** (BTGA.288), **arkadaş tutun-** (BTGA.179), **arkada üklet-** (BTGA.108), **arkasına taklaş-** (BTGA.257), **at koy-** (BTGA.119), **ayā çarık çek-** (BTGA.149), **bā boz-** (BTGA.147), **bacak çel-** (BTGA.275), **balkancılık yap-** (BTGA.330), **bārdaş kur-** (BTGA.421), **başak düz-** (BTGA.385), **başı çıkıla-** (BTGA.192), **batakçılık yap-** (Gümülcine/BSYD), **bayā ayrıısı ol-** (BTGA.239), **bayları bozana aç-** (BTGA.22), **bayram almā git-** (BTGA.230), **belik ör-** (BTGA.26), **belik yap-** (Gümülcine/BSYD), **ben düş-** (BTGA.259), **bi sânak kişi ol-** (BTGA.392), **boya yap-** (BTGA.37), **boyu sivrelivâ-** (BTGA.383), **büyümē yullan-** (BTGA.208), **çalkama yayık yap-** (BTGA.400), **çapa kaz-** (BTGA.107), **çatma çat-** (BTGA.144), **damga hur-** (BTGA.199), **dayak bul-** (BTGA.339), **dayanıp donan-** (BTGA.372), **delñol-** (BTGA.268), **denk yap-** (BTGA.145), **devecik yap-** (BTGA.365), **dirili bırak-** (BTGA.311), **dünürcü sal-** (BTGA.261), **ebe koy-** (BTGA.270), **eylence oyna-** (BTGA.54), **gazan hur-** (BTGA.434), **geze götür-** (BTGA.400), **geze yap-** (BTGA.400), **gor sündür-** (BTGA.123), **göbek hur-** (BTGA.24), **göbē kaç-** (BTGA.24), **göbek yap-** (BTGA.122), **göz at-** (BTGA.130), **gözlen kıyama-** (BTGA.392), **göz tut-** (BTGA.155), **gurk yat-** (BTGA.253), **gündendi boz-** (BTGA.251), **gün kauş-** (BTGA.420), **güveyi kapa-** (BTGA.420), **hotoz yap-** (BTGA.160), **huvardalık yap-** (Gümülcine/BSYD), **bacakları dâla-** (BTGA.132), **inme indir-** (BTGA.114), **ip yir-** (BTGA.30), **kapkara tutul-** (BTGA.203), **kaptırka gibi çık-** (BTGA.423), **kaş çek,** (BTGA.222), **kaş çekin-** (BTGA.275), **kaş hur-** (BTGA.222), **kaş hurun-** (BTGA.37), **kaş sür-** (BTGA.94), **kaş yak-** (BTGA.95), **kaş yakın-** (BTGA.95), **kaynak bas-** (BTGA.269), **kazan hur-** (BTGA.49), **kıl at-** (BTGA.210), **kıra çık-** (BTGA.151), **kırkım yap-** (BTGA.241), **kırk uçur-** (BTGA.224), **kış tut-** (BTGA.194), **kimseye diyme-** (BTGA.186), **köstek at-** (Gümülcine/BSYD), **köstek kes-** (BTGA.274), **köstek tak-** (Gümülcine/BSYD), **kukumak gibi otur-** (BTGA.34), **kulak as-** (Gümülcine/BSYD), **kulak tutma-** (BTGA.215), **kuvalak ol-** (Gümülcine/BSYD), **meci yap-** (BTGA.48), **orak biç-** (BTGA.21), **olgunluk ver-** (BTGA.162), **partal bāla-** (BTGA.118), **pastal yap-** (BTGA.327), **pürçek sal-** (BTGA.50), **sabanı düz-** (BTGA.269), **sırrıyı dik-** (BTGA.288), **sırtma tut-** (BTGA.118), **söz düz-** (BTGA.131), **su dökmē otu-** (BTGA.245), **sük al-** (BTGA.65), **süd başā gibi ol-** (BTGA.114), **südü bozuk** (Gümülcine/BSYD), **sürgü yap-** (BTGA.421), **süt kardaş ol-** (BTGA.421), **şā kalk-** (Gümülcine/BSYD), **şişkinnik yap-** (BTGA.41), **tabana tükür-** (Gümülcine/BSYD), **taj gibice ol-** (BTGA.160), **taş uku-** (BTGA.87), **tatlıyı boz-** (BTGA.407), **tel sür-** (BTGA.355), **temelliye gel-** (BTGA.339), **temreye oku-** (BTGA.24), **ter üstüne çık-** (BTGA.403), **tınas yap-** (BTGA.21), **topal bacak tut-** (BTGA.342), **tus ol-** (BTGA.235), **tutuk yat-** (BTGA.420), **ul çık-** (BTGA.103), **umudu ol-** (BTGA.263), **urak biç-** (BTGA.338), **ürama ol-** (BTGA.118), **uykuyu çevir-** (BTGA.358), **üründen kan geç-** (BTGA.388), **ürēne dam-** (BTGA.140), **yāmur boyan-** (BTGA.79), **yatma oku-** (BTGA.24), **yedē al-** (BTGA.416), **yele tut-** (BTGA.174), **yel kes-** (BTGA.123), **yel kestir-** (BTGA.24), **yoksuzluk çek-** (BTGA.114), **yola çök-** (BTGA.338), **yola pin-** (BTGA.147), **yolu dü-** (BTGA.137), **yular tak-** (Gümülcine/BSYD), **yumma koy-** (BTGA.363), **yürē açıl-** (BTGA.238), **yüreci dal-** (BTGA.427), **yürek silk-** (BTGA.122), **yürē tut-** (BTGA.365), **yürüyen baca** (Gümülcine/BSYD)

1.2. Türkçe ve Yabancı Sözcüklerden Oluşanlar

Batı Trakya Gümülcine Ağzı, hem tarihi serüveninden kaynaklanan sebeplerle hem de bulunduğu coğrafyadaki etnik farklılıklar neticesinde yabancı kelimeleri de bünyesinde

barındırmaktadır. Tıpkı Anadolu ağızlarında olduğu gibi Arapça ve Farsça kelime kullanımlarının dışında bölgede başta Yunanca olmak üzere Pomakça, İtalyanca ve Fransızca kelimelerle oluşturulmuş deyimlere de rastlanmıştır.

aber (Ar.) et- (BTGA.169), **adye (Yun.) çıkar-** (BTGA.104), **amur (Ar.) tut-** (BTGA.254), **allā (Ar.) et-** (BTGA.79), **anafora (Yun.) çık-** (BTGA.102), **arman (Far.) düy-** (BTGA.390), **aynaya (Far.) koy-** (BTGA.417), **batalaca (Ar.) kal-** (BTGA.280), **canı (Far.) sav ö-** (BTGA.416), **cümbüş (Far.) yap-** (BTGA.261), **çasnık (Pom.) kes-** (Gümülcine/ BSYD), **çoban (Far.) ol-** (BTGA.122), **devam (Ar.) yap-** (BTGA.102), **fenā (Ar.) ol-** (Gümülcine/ BSYD), **hāne (Far.) ol-** (BTGA.91), **harba (Ar.) çekil-** (BTGA.103), **harp (Ar.) kop-** (BTGA.282), **harp (Ar.) tut-** (BTGA.442), **hateşi (Far.) basTır-** (BTGA.106), **haynaya (Far.) koy-** (BTGA.238), **helva (Ar.) bas-** (BTGA.268), **hızmat (Ar.) yap-** (BTGA.387), **hora (Rum.) tutul-** (BTGA.236), **ırısına (Ar.) geç-** (BTGA.145), **ikrar (Ar.) gel-** (BTGA.313), **itihaylık (Ar.) bas-** (BTGA.295), **kafası (Ar.) nāfile (Ar.) ol-** (BTGA.238), **kafası (Ar.) seme yap-** (BTGA.238), **kafası nāfile (Ar.) ol-** (BTGA.238), **kapele (Yun.) çıkar-** (Gümülcine/ BSYD), **kederlik (Ar.) ol-** (BTGA.334), **kefālâtına (Ar.) yi-** (BTGA.38), **kına (Ar.) hur-** (BTGA.261), **kiyat (Far.) çār-** (BTGA.338), **kumanda (Fr.) ver-** (BTGA.385), **kumanda (Fr.) yap-** (BTGA.245), **İaf (Far.) kak-** (BTGA.143), **İira (İt.) yap-** (BTGA.319), **mabbeT (Ar.) dök-** (BTGA.42), **mabbet (Ar.) uydur-** (BTGA.49), **mālim (Ar.) ol-** (BTGA.53), **māni (Ar.) at-** (BTGA.144), **māni (Ar.) çıkar-** (BTGA.219), **mapyet (Ar.) et-** (BTGA.176), **maytap (Far.) oyna-** (BTGA.358), **merak (Ar.) ver-** (BTGA.376), **mobbet (Ar.) yap-** (BTGA.335), **nāfile (Ar.) ol-** (BTGA.277), **nişan (Far.) düz-** (BTGA.406), **pamık (Far.) gibi dur-** (BTGA. 377), **para (Far.) çıkar-** (BTGA. 17), **para (Far.) ifakla-** (BTGA. 192), **petel (Pom.) sık-** (Gümülcine/ BSYD), **piyasaya (İt.) çık-** (BTGA. 218), **piyasa (İt.) yap-** (Gümülcine/ BSYD), **piydā (Far.) it-** (BTGA. 306), **porta (Yun.) koy-** (Gümülcine/ BSYD), **ramazan (Ar.) boz-** (BTGA. 441), **ramazan (Ar.) tut-** (BTGA. 400), **renk (Far.) bāla-** (BTGA. 340), **resim (Ar.) çıkā-** (BTGA. 61), **sā hoş (Far.) ol-** (BTGA. 103), **sinir zayıflı (Ar.) ol-** (BTGA. 144), **şire (Ar.) bak-** (BTGA. 335), **söz mubālle- (Ar.) (BTGA. 131), sufra (Ar.) yap-** (BTGA. 296), **süfür (Ar.) yap-** (BTGA. 220), **süsen (Far.) yap-** (BTGA. 337), **şej (Far.) bej ol-** (BTGA. 60), **şevik (Far.) ol-** (BTGA. 139), **şişe (Far.) hur-** (BTGA. 402), **şişe (Far.) kapa-** (BTGA. 433), **takavite (Ar.) bırā-** (BTGA. 329), **takavite (Ar.) ol-** (Gümülcine/ BSYD), **takayüt (Ar.) çık-** (BTGA. 351), **taras (Far.) yap-** (Gümülcine/ BSYD), **tāta (Far.) kes-** (Gümülcine/ BSYD), **tava (Far.) gel-** (Gümülcine/ BSYD), **tene (Far.) tut-** (BTGA. 60), **ticāret (Ar.) çıkar-** (BTGA. 317), **turup (Far.) gibi ol-** (BTGA. 433), **vadesi (Ar.) dol-** (BTGA. 145), **vereme (Ar.) kar-** (BTGA. 334), **verespit (Fr.) hayda-** (Gümülcine/ BSYD), **yürēne merāmet (Ar.) gir-** (BTGA.80), **zaval (Ar.) gel-** (BTGA. 282), **zırāfa (Ar.) at-** (BTGA. 115), **ziyan (Far.) zebil ol-** (BTGA. 99), **zurāfe (Ar.) at-** (BTGA. 115)

1.3. Yabancı Sözcüklerden Oluşanlar

Bölge ağızında sadece yabancı kelimeyle oluşturulan deyimssel ifade kullanımı sadece bir kelime grubunda karşımıza çıkmıştır.

cumā (Ar.) mübārekle- (Ar.) (BTGA.415)

1.4. Kökeni Bilinmeyen Sözcüklerden Oluşanlar

Batı Trakya Gümülcine ağızında kökeni bilinmeyen kelimelerle oluşturulmuş yapılara da rastlanmıştır. Bu kullanımların genellikle yabancı sözcüklerinin değişimiyle oluşturulduğu düşünülmektedir.

caba (?) git- (BTGA.102), **cümcük (?) at-** (Gümülcine/ BSYD), **gombak (?) at-** (Gümülcine/ BSYD), **male (?) yap-** (Gümülcine/ BSYD), **mantafar (?) at-**, **mantufar (?) at-** (BTGA.74), (BTGA.213), **martifal (?) bak-**, **at-** (BTGA.315), **mārtipi (?) yap-** (BTGA.47), **peşpeş (?) yap-** (BTGA. 190), **sümeke (?) ir-** (BTGA. 50), **sümek (?) yap-** (BTGA. 50), **şılak (?) yap-** (BTGA. 443), **tay (?) kalk-** (BTGA. 414), **taya (?) kalk-** (BTGA. 212), **tukurcum (?) yap-** (BTGA. 47), **tülüz (?) yeme-** (Gümülcine/ BSYD)

2. Söz Dizimi ve Şekil Bilgisi Bakımından Deyimler

Dilbilim Terimler Sözlüğü deyimini: “Belli bir anlama gelmek üzere iki veya ikiden artık kelimedenden meydana gelmiş söz öbeği” olarak tanımlamaktadır.⁶ Bu bölümde bölgedeki deyimssel ifadelerin söz dizimi bakımından nasıl bir yapıda oluşturulduğu hakkında bir tasnif yapılmıştır.

2.1. Cümle Şeklinde Kurulanlar

Bölgede bulunan deyimssel ifadelerde söz dizimi bakımından cümle şeklinde kurulan yapılar nadiren karşımıza çıkmaktadır.

ele takçak bi şey yok (BTGA.114)

2.2. Bir/Birkaç İsimle Bir Fiilden Oluşanlar

İsim ve fiil birlikteliğiyle oluşturulan deyimssel ifadeler yine bölge ağzında çok sık olarak karşılaştığımız bir kullanımdır.

adı bat- (BTGA.31), **aley dön-** (BTGA.152), **alkış tut-** (BTGA.217), **alkış yap-** (BTGA.14), **altın yazdır-** (BTGA.131), **apış hur-** (BTGA.288), **arkadaş tutun-** (BTGA.179), **arkada üklet-** (BTGA.108), **arkasına taklaş-** (BTGA.257), **at koy-** (BTGA.119), **ayā çarık çek-** (BTGA.149), **bā boz-** (BTGA.147), **bacak çel-** (BTGA.275), **balkancılık yap-** (BTGA.330), **bārdaş kur-** (BTGA.421), **başak düz-** (BTGA.385), **başı çıkıla-** (BTGA.192), **batakçılık yap-**(Gümülcine/ BSYD), **bayları bozana aç-** (BTGA.22), **bayram almā git-** (BTGA.230), **belik ör-** (BTGA.26), **belik yap-** (Gümülcine/ BSYD), **ben düş-** (BTGA.259), **boya yap-** (BTGA.37), **boyu sivrelivā-** (BTGA.383), **büyümē yullan-** (BTGA.208), **çalkama yayık yap-** (BTGA.400), **çapa kaz-** (BTGA.107), **çatma çat-** (BTGA.144), **damga hur-** (BTGA.199), **dayak bul-** (BTGA.339), **dayanıp donan-** (BTGA.372), **denk yap-** (BTGA.145), **devecik yap-** (BTGA.365), **dirili bırak-** (BTGA.311), **dünürcü sal-** (BTGA.261), **ebe koy-** (BTGA.270), **eylence oyna-** (BTGA.54), **gazan hur-** (BTGA.434), **geze götür-** (BTGA.400), **geze yap-** (BTGA.400), **gor sündür-** (BTGA.123), **göbek hur-** (BTGA.24), **göbē kaç-** (BTGA.24), **göbek yap-** (BTGA.122), **göz at-** (BTGA.130), **gözlen kıyama-** (BTGA.392), **göz tut-** (BTGA.155), **gurk yat-** (BTGA.253), **gündendi boz-** (BTGA.251), **gün kauş-** (BTGA.420), **güveyi kapa-** (BTGA.420), **hotoz yap-** (BTGA.160), **huvardalık yap-** (Gümülcine/ BSYD), **bacakları dāla-** (BTGA.132), **inme indir-** (BTGA.114), **ip yir-** (BTGA.30), **kapkara tutul-** (BTGA.203), **kaptırka gibi çık-** (BTGA.423), **kaş çek,** (BTGA.222), **kaş çekin-** (BTGA.275), **kaş hur-** (BTGA.222), **kaş hurun-** (BTGA.37), **kaş sür-** (BTGA. 94), **kaş yak-** (BTGA. 95), **kaş yakın-** (BTGA. 95), **kaynak bas-** (BTGA.269), **kazan hur-** (BTGA.49), **kıl at-** (BTGA.210), **kıra çık-** (BTGA.151), **kırkım yap-** (BTGA.241), **kırk uçur-** (BTGA.224), **kış tut-** (BTGA.194), **kimseye diyme-** (BTGA.186), **köstek at-** (Gümülcine/ BSYD), **köstek kes-** (BTGA.274), **köstek tak-** (Gümülcine/ BSYD), **kukumak gibi otur-** (BTGA.34), **kulak as-** (Gümülcine/ BSYD), **kulak tutma-** (BTGA.215), **meci yap-** (BTGA.48), **orak biç-** (BTGA.21), **olgunluk ver-** (BTGA.162), **partal bāla-** (BTGA. 118), **pastal yap-** (BTGA. 327), **pürçek sal-** (BTGA. 50), **sabanı düz-** (BTGA. 269), **sıyrıy dik-** (BTGA. 288), **sırtma tut-** (BTGA. 118), **söz düz-** (BTGA. 131), **su dökmē otu-** (BTGA. 245), **sük al-** (BTGA. 65), **sürgü yap-** (BTGA. 421), **şā kalk-** (Gümülcine/ BSYD), **şişkinlik yap-** (BTGA. 41), **tabana tükür-** (Gümülcine/ BSYD), **taş uku-** (BTGA. 87), **tatlıyı boz-** (BTGA. 407), **tel sür-** (BTGA. 355), **temelliye gel-** (BTGA. 339), **temreye oku-** (BTGA. 24), **ter üstüne çık-** (BTGA. 403), **tınas yap-** (BTGA. 21), **topal bacak tut-** (BTGA. 342), **tutuk yat-** (BTGA. 420), **ul çık-** (BTGA. 103), **urak biç-** (BTGA. 338), **uykuyu çevir-** (BTGA. 358), **ürēnden kan geç-** (BTGA. 388), **ürēne dam-** (BTGA. 140), **yāmur boyan-** (BTGA. 79), **yatma oku-** (BTGA. 24), **yedē al-** (BTGA. 416), **yele tut-** (BTGA. 174), **yel kes-** (BTGA. 123), **yel kestir-** (BTGA. 24), **yoksuzluk çek-** (BTGA. 114), **yola çök-** (BTGA. 338), **yola pin-** (BTGA. 147), **yolu dü-** (BTGA. 137), **yular tak-** (Gümülcine/ BSYD), **yumma koy-** (BTGA. 363), **yürē açıl-** (BTGA. 238), **yüreci dal-** (BTGA. 427), **yürek silk-** (BTGA. 122), **yürē tut-** (BTGA. 365), **adye çıkar-** (BTGA.104), **amur tut-** (BTGA.254), **anafora çık-** (BTGA.102), **arman düy-**(BTGA.390), **aynaya koy-** (BTGA.417), **batalaca kal-** (BTGA.280), **canı sav o-**(BTGA.416), **cümbüş yap-** (BTGA.261), **çasnük kes-** (Gümülcine/ BSYD), **devam yap-** (BTGA.102), **harba çekil-** (BTGA.103), **harp kop-** (BTGA.282), **harp tut-** (BTGA.442), **hateşi basTır-** (BTGA.106),

⁶ Dilbilim Terimler Sözlüğü, TDK, Ankara 1949, s.57.

haynaya koy- (BTGA.238), helva bas- (BTGA.268), hizmet yap- (BTGA.387), hora tutul- (BTGA.236), ırısına geç- (BTGA.145), ikrar gel- (BTGA.313), ihtiyarlık bas- (BTGA.295), kafası seme yap- (BTGA.238), kapele çıkar- (Gümülcine/ BSYD), kefalâtına yi- (BTGA.38), kına hur- (BTGA.261), kıyat çar- (BTGA.338), kumanda ver- (BTGA.385), kumanda yap- (BTGA.245), İlaf kak- (BTGA.143), İlra yap- (BTGA.319), mabbeT dök- (BTGA.42), mabbet uydur- (BTGA.49), māni at- (BTGA.144), māni çıkar- (BTGA.219), maytap oyna- (BTGA.358), merak ver- (BTGA.376), mobbet yap- (BTGA.335), nişan düz- (BTGA.406), pamuk gibi dur- (BTGA. 377), para çıkar- (BTGA. 17), para ifakla- (BTGA. 192), piyasaya çık- (BTGA. 218), piyasa yap- (Gümülcine/ BSYD), porta koy- (Gümülcine/ BSYD), ramazan boz- (BTGA. 441), ramazan tut- (BTGA. 400), renk bāla- (BTGA. 340), resim çıkā- (BTGA. 61), şİre bak- (BTGA. 335), söz mubālle- (BTGA. 131), sufra yap- (BTGA. 296), süfür yap- (BTGA. 220), süsen yap- (BTGA. 337), şİşe hur- (BTGA. 402), şİşe kapa- (BTGA. 433), takavite bİrā- (BTGA. 329), takayüt çık- (BTGA. 351), taras yap- (Gümülcine/ BSYD), tāta kes- (Gümülcine/ BSYD), tava gel- (Gümülcine/ BSYD), tene tut- (BTGA. 60), ticāret çıkar- (BTGA. 317), vadesi dol- (BTGA. 145), vereme kar- (BTGA. 334), verespit hayda- (Gümülcine/ BSYD), yūrēne merāmet gİr- (BTGA.80), zaval gel- (BTGA. 282), zırāfa at- (BTGA. 115), zurāfe at- (BTGA. 115)

2.3. Bir/Birkaç İsimle Bir Yardımcı Fiilden Oluşanlar

Bölge ağzında oldukça yoğun olarak karşılaştığımız bir başka kullanım da bir isim ve bir yardımcı fiille oluşturulmuş yapılar olarak görünmektedir.

aber et- (BTGA.169), allā et- (BTGA.79), mapyet et- (BTGA.176), davış et- (BTGA.331), piydā it- (BTGA. 306), arap gibice ol- (BTGA.158), bayā āyırısı ol- (BTGA.239), bi sānak kİşİ ol- (BTGA.392), çoban ol- (BTGA.122), delñol- (BTGA.268), fenā ol- (Gümülcine/ BSYD), göz göz ol- (BTGA.398), hāne ol- (BTGA.91), holluk ol- (BTGA.191), nāfile ol- (BTGA.238), kafası nāfile ol- (BTGA.238), kederlik ol- (BTGA.334), kuvalak ol- (Gümülcine/ BSYD), kūsbe gibi İşan ol- (BTGA.432), mālīm ol- (BTGA.53), sā hoş ol- (BTGA. 103), sinir zayıflı ol- (BTGA. 144), sūd başā gibi ol- (BTGA. 114), sūt kardaş ol- (BTGA. 421), şalak şalak ol- (BTGA. 160), şeş beş ol- (BTGA. 60), şeşik ol- (BTGA. 139), taj gibice ol- (BTGA. 160), takavite ol- (Gümülcine/ BSYD), turup gibi ol- (BTGA. 433), tus ol- (BTGA. 235), umudu ol- (BTGA. 263), ūrama ol- (BTGA. 118), ziyān zebil ol- (BTGA. 99)

2.4. Bir Fiil Grubu Şeklinde Oluşanlar

Bölge ağzında yine çok az olarak karşılaştığımız bir kullanım şekli de bir fiil grubu şeklinde oluşan deyimse yapılarıdır.

2.4.1. Zarf Fiil Grubu Şeklinde Kalıplaşanlar

arabaya konup pin- (BTGA.400), dayanıp donan- (BTGA.372)

Tamlama şeklinde kurulan deyimse ifadelerde sıfat tamlaması kullanımı daha sık olarak karşılaştığımız bir durum olarak görünmektedir.

2.5. İsim Tamlaması Biçiminde Kalıplaşanlar

yumma kınası hurün- (BTGA. 263)

2.6. Sıfat Tamlaması Biçiminde Kalıplaşanlar

yürüyen baca (Gümülcine/ BSYD), bi sānak kİşİ ol- (BTGA.392), çalkama yayık yap- (BTGA.400), sūt kardaş ol- (BTGA. 421), topal bacak tut- (BTGA. 342)

2.7. Kısaltma Grubu Biçiminde Kalıplaşanlar

Yine kısaltma grubu şekline oluşturulan kullanımlarda yönelme grubu biçiminde kalıplaşan deyimse ifadelerin yoğun olarak karşımıza çıkması dikkat çekicidir.

2.7.1. İsnat Grubu Biçiminde Kalıplaşanlar

çılıbırı kopuk (Gümülcine/ BSYD), **südü bozuk** (Gümülcine/ BSYD)

2.7.2. Belirtme Grubu Biçiminde Kalıplaşanlar

güveyi kapa- (BTGA.420), **hateşi basTır-** (BTGA.106), **sabanı düz-** (BTGA. 269), **sırıyı dik-** (BTGA. 288), **tatlıyı boz-** (BTGA. 407), **uykuyu çevir-** (BTGA. 358)

2.7.3. Yönelme Grubu Biçiminde Kalıplaşanlar

anafora çık- (BTGA.102), **arkasına taklaş-** (BTGA.257), **ayā çarık çek-** (BTGA.149), **aylā çık-** (Gümülcine/ BSYD), **aynaya koy-** (BTGA.417), **bayları bozana aç-** (BTGA.22), **bayram almā git-** (BTGA.230), **büyümē yullan-** (BTGA.208), **cumā mübareklemē gez-** (BTGA.415), **fır doluya otur-** (BTGA.422), **harba çekil-** (BTGA.103), **haynaya koy-** (BTGA.238), **ırısına geç-** (BTGA.145), **kefālātına yi-** (BTGA.38), **kıra çık-** (BTGA.151), **kimseye diyme-** (BTGA.186), **piyasaya çık-** (BTGA. 218), **şire bak-** (BTGA. 335), **su dökmē otu-** (BTGA. 245), **şā kalk-** (Gümülcine/ BSYD), **tabana tükür-** (Gümülcine/ BSYD), **takavite bırā-** (BTGA. 329), **tava gel-** (Gümülcine/ BSYD), **taya kalk-** (BTGA. 212), **temelliye gel-** (BTGA. 339), **temreye oku-** (BTGA. 24), **ter üstüne çık-** (BTGA. 403), **ürēne dam-** (BTGA. 140), **vereme kar-** (BTGA. 334)

2.7.4. Bulunma Grubu Biçiminde Kalıplaşanlar

arkada üklet- (BTGA.108),

2.7.5. Uzaklaşma Grubu Biçiminde Kalıplaşanlar

ürēnden kan geç- (BTGA. 388)

2.8. Bir Edat Grubu İle Kalıplaşarak Oluşanlar

Bölgedeki deyim varlığı içinde bir edat grubuyla kalıplaşarak oluşturulan deyimlerde 'gibi' edatıyla oluşturulan yapıların yoğunluğu görülmektedir.

arap gibice ol- (BTGA.158), **kaptırka gibi çık-** (BTGA.423), **kukumak gibi otur-** (BTGA.34), **küsbe gibi işan ol-** (BTGA.432), **pamuk gibi dur-** (BTGA. 377), **süd başā gibi ol-** (BTGA. 114), **taj gibice ol-** (BTGA. 160), **turup gibi ol-** (BTGA. 433)

2.9. İkileme Biçiminde Kalıplaşanlar

Yine bölgedeki deyimsel ifade kullanımlarında ikileme biçiminde oluşturulan yapılara da rastlanmıştır.

2.9.1. Aynı Kelimelerin Tekrarlanmasıyla Kurulanlar

göz göz ol- (BTGA.398), **peş peş yap-** (BTGA. 190), **şalak şalak ol-** (BTGA. 160), **tıpıj tıpıj git-** (BTGA. 414)

2.9.2. Eş veya Yakın Anımlı Kelimelerin Tekrarlanmasıyla Kurulanlar

sā hoş ol- (BTGA. 103), **ziyan zebil ol-** (BTGA. 99)

2.9.3. Ses Benzerliğine Dayalı Sözcüklerin Tekrarlanmasıyla Kurulanlar

şej bej ol- (BTGA. 60), **yan yun git-** (BTGA. 324)

3. Anlam Bakımından Deyimler

Ferhat Zeynelov: "Deyimler yapı-ses faktörü ile değil, ancak bütün birleşmeyi teşkil eden sözcükler için ortak olan anlam ve kavram ile temayüz ederler"⁷ demektedir. Bu tanımdan hareketle bu bölümde bölge ağzında kullanılan deyimsel ifadelerin anlam bakımından bir tasnifi yapılmıştır. Bölge ağzından yapılan deyim derlemeleri anlam bakımından daha çok ad

⁷ Ferhat Zeynelov, (T.T.Aktaran Yusuf Gedikli), Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi, Cem Yay., İstanbul 1993, s.64.

aktarması, deyim aktarması, kinaye, teşbih ve mübalağa yapılarının yoğun kullanımları ile karşımıza çıkmaktadır.

3.1. Ad Aktarması

bayram almā git- (BTGA.230), **belik ör-** (BTGA.26), **belik yap-** (Gümülcine/ BSYD), **çalkama yayık yap-** (BTGA.400), **çapa kaz-** (BTGA.107), **eylence oyna-** (BTGA.54), **haynaya koy-** (BTGA.238), **kiyat çār-** (BTGA.338), **lıra yap-** (BTGA.319), **nişan düz-** (BTGA.406), **orak biç-** (BTGA.21), **piyasaya çık-** (BTGA. 218), **ramazan boz-** (BTGA. 441), **ramazan tut-** (BTGA. 400), **su dökmē otu-** (BTGA. 245), **sufra yap-** (BTGA.296), **tabana tükür-** (Gümülcine/ BSYD), **tus ol-** (BTGA. 235), **urak biç-** (BTGA. 338)

3.2 Deyim Aktarması

altın yazdır- (BTGA.131), **apış hur-** (BTGA.288), **damga hur-** (BTGA.199), **gazan hur-** (BTGA.434), **göbē kaç-** (BTGA.24), **göbek yap-** (BTGA.122), **gün kauş-** (BTGA.420), **harp kop-** (BTGA.282), **kış tut-** (BTGA.194), **kulak tutma-** (BTGA.215), **ıaf kak-** (BTGA.143), **mabbeT dök-** (BTGA.42), **para ifakla-** (BTGA. 192), **porta koy-** (Gümülcine/ BSYD), **renk bāla-** (BTGA. 340), **tene tut-** (BTGA. 60), **uykuyu çevir-** (BTGA. 358), **yāmır boyan-** (BTGA. 79), **yel kes-** (BTGA. 123), **yel kestir-** (BTGA. 24), **yola çök-** (BTGA. 338), **yola pin-** (BTGA. 147), **yolu dü-** (BTGA. 137)

3.3. Kinaye

adı bat- (BTGA.31:Gümülcine-Bayatlı), **batakçılık yap-** (Gümülcine/ BSYD), **göz at-** (BTGA.130), **göz tut-** (BTGA.155), **kulak as-** (Gümülcine/ BSYD), **kulak tutma-** (BTGA.215), **maytap oyna-** (BTGA.358), **piyasaya çık-** (BTGA. 218), **piyasa yap-** (Gümülcine/ BSYD), **su dökmē otu-** (BTGA. 245), **südü bozuk** (Gümülcine/ BSYD), **şā kalk-** (Gümülcine/ BSYD), **şej bej ol-** (BTGA. 60), **tabana tükür-** (Gümülcine/ BSYD), **tus ol-** (BTGA. 235)

3.4. Teşbih

arap gibice ol- (BTGA.158), **kaptırka gibi çık-** (BTGA.423), **kukumak gibi otur-** (BTGA.34), **küşbe gibi işan ol-** (BTGA.432), **pamuk gibi dur-** (BTGA. 377), **süd başā gibi ol-** (BTGA. 114), **taj gibice ol-** (BTGA. 160), **turup gibi ol-** (BTGA. 433)

3.5. Mübalağa

bi sānak kişi ol- (BTGA.392), **ürēnden kan geç-** (BTGA. 388), **ter üstüne çık-** (BTGA. 403)

3.6. Dua veya Beddua İçerikli Olanlar

allā et- (BTGA.79), **canı sav ö-** (BTGA.416)

Sonuç

Gümülcine ağızlarında yazı dilinde yer almayan veya yazı dilinde yer aldığı halde değişik anlamlarla ve söylenişte kullanıldığı tespit edilen 264 deyim çalışmanın sözlük kısmında madde başı olarak verilmiştir. Bu deyimlerden 30 tanesi bölgede yaptığımız serbest derlemelerden oluşmaktadır. Geriye kalan 234 deyim Batı Trakya- Gümülcine Ağız İncelemesi çalışmamızdan alınmıştır. Madde başlıklarından sonra derleme metinlerimizden aldığımız deyimlerin geçtiği bölümler orijinal halleriyle verilmiştir. Deyimler incelemeye tabi tutulurken hem şekil bakımından hem de anlam bakımından değerlendirilmiştir. Bu yüzden değerlendirme yapılırken bazı deyimlerin birkaç başlık altına girdiği görülmektedir. Şekil bakımından bakıldığında bölgenin farklı bir ülke sınırları içinde bulunması nedeniyle yoğun olarak yabancı kelimelerle kurulmuş deyim varlığının oldukça fazla olması dikkati çekmektedir. Aynı zamanda kökeni bilinmeyen deyim yapılarının yoğunluğu da dikkat çekici bir durum olarak görülmektedir. (caba git-, cümcük at-, gombak at-, male yap-, mantafar at-, mantufar at-, , martıfal bak-, at-, mārtipi yap-, peşpeş yap-, sümeke ır-, sümek yap-, şılak yap-, tay kalk-, taya kalk-, tukurcum yap-, tülüz yeme-). Anlam bakımından ise bölgeyle ilgili deyimlerde yoğun olarak ad aktarması ve deyim aktarması görülmektedir. Ağız çalışmaları ile ilgili yapılan saha derlemelerinde çok fazla ihmal

edilen Batı Trakya ile ilgili böyle bir çalışmanın kültür sahamıza büyük bir katkı sunacağını düşünmekteyiz. Bölgede yaşayan Türkçe sözlü verimlerin çok daha fazla incelemeye ihtiyacı olduğu kanaatini taşımaktayız.

Sözlük

-A-

aber et- "bübek dünyaya geldinen annesine **abernedeller**" (BTGA.169:Gümülcine-Salmanlı): Haber vermek.

adı bat- "këve açTılar kaveci alil kıldı adı, kkanı **adı bafTı**." (BTGA.31:Gümülcine-Bayatlı): Kaybolmak, ortadan kalkmak.

adye çıkar- "ben baş **adye çıkardım**, verdim yüzñelli evrö" (BTGA.104:Gümülcine-Çalabıköy): İzin kağıdı almak.

aley dön- "yâ büle bi hareme dolanırdılar kızanım, **aley dönërdiler**." (BTGA.152:Gümülcine-Hemetli): Alay oyunu oynamak.

alkış tut- "ilirdik meznamısı bitiridik, sōna bükler bize **alkış tutâlârdı**." (BTGA.217:Gümülcine-Bayatlı): Alkışlamak.

alkış yap- "undan sōna **alkış yapıysin**, çaliysin bitî." (BTGA.14:Gümülcine-Eşekçili): Alkışlamak.

allâ et- "buvam **allâ edî** ördanñaşâ kaçıyi." (BTGA.79:Gümülcine-Yeniköy): Bir işi yapmak için hareket etmek, Allah deyip işe başlamak.

altın yazdır- "**altın yazdırıdılar** çok. boşanısaydı bu altınarı ödesin diye. kırkñaltın yazdırıdılar." (BTGA.131:Gümülcine-Payamlar): Erkeğin evlenirken altın, mal veya bir menfaati geline verme adeti, mehir töreni.

amur tut- "**amur tutulur**. u yımışak tutârdınñunu." (BTGA.254:Gümülcine-Yardımlı): Hamur mayalamak, hamuru pişirilecek hale getirmek.

anafora çık- "bizim şede ne zaman şâpardık **anafora çıkârdık** sabâlayn şeyë, dicitizë" (BTGA.102:Gümülcine-Çalabıköy): Askerlikte ictimaya çıkmak, eğitime çıkmak.

apış hur- "anam bi **apış hurmadan** diyi işërdin diyi. ifakmışım pepâlâ u zaman." (BTGA.288:Gümülcine-Yabacıklı): Bebeğin altını bezlemek.

arabaya konup pin- "**arabaya konar pinërdik**. vendire vârdı büle ucuna şey takârdık, şayka takârdık." (BTGA.400:Gümülcine-Kalanca): Arabaya binmek.

arap gibice ol- "biraz da kireç koydunan emen **arap gibice olürdu işTe**." (BTGA.158:Gümülcine-Üntüren): Kararmak.

arkadaş tutun- "ğızlar üle küçücükten büle **arkadaş tutunıyâlar** yâ. şindi görüyem duyuyâm anı ülelikle." (BTGA.179:Gümülcine-Şapçı): Arkadaş olmak, samimi olmak.

arkada üklet- "hep **Arkada ükletirdik** bi şeyciK, giderdik dedirmene." (BTGA.108:Gümülcine-Hebilköy): Sirtında taşımak.

arkasına taklaş- "kurban kaşTı, **tağlaştıkñârkasına** kurban kovalamâ." (BTGA.257:Gümülcine-Yardımlı): Peşine takılmak, kovalamak.

arman düy- "katırlan, ineklerden sürërdik. **arman düyërdik**, katırlan da **arman düyërdik**. sōna geldi batoza." (BTGA.390:Gümülcine-Kızılağaç): Ekin tanelerini saptan ayırma işini yapmak, harman dövmek.

at koy- "halâm böbeği olmuş Ta **at koymâ** çadırıyâlar beni demiş." (BTGA.119:Gümülcine-Durhasanlar): İsim vermek.

ayâ çarık çek- "**ayâ çarık çekellerdi** hayvannardan. öküz derisinden çarık yapâlârdı, giyëlerdi." (BTGA.149:Gümülcine-Aralıkburun): Ayağına çarık giymek.

aylâ çık- (Gümülcine/ BSYD): Emekli olmak, aylığa çıkmak.

aynaya koy- "undan sora aynaya götüdü beni, **aynaya koydular** beni. undan sora bi şey bulamadılar" (BTGA.417:Gümülcine-Sofular): Hastanede röntgen çekmek.

-B-

bâ boz- "**bâlar bozârdık**, üzümneri toplârdık, sepetlere doldurup getiridikñeve." (BTGA.147:Gümülcine-Aralıkburun): Üzüm hasadı yapmak.

- bacak çel-** “yasTıyını kıoyarız. çeler bacānı ōrda kıocca gūn serinner, ŗe yapar.” (BTGA.275:Gūmūlcine-Kūçūk Dođanca): Ayak ayak ūstūne atmak.
- bacakları dāla-** “yan taraftan çōcūkler bađardı. ısırgannālan bacaklāmızı dālardı. sonā kıısır gāyler gelirdi sallanmā gızanımıznōlsun diyē. u gūn hedellez gūnū diyē.” (BTGA.132:Gūmūlcine-Payamlar): Hıdırellez eđlencelerinde delikanlıların genç kıızlar salıncađa bindiklerinde yavuklularını sōyletmek için bacaklarına ısırgan otuyla vurmaları.
- badāş yap-** “yardıma gidērdik, badāş yapārdık. ondan sōra gelirdi būme zamānı.” (BTGA.301:Gūmūlcine-Sarancına): Kōylūlerin birbirine karřılıklı yardım etmesi.
- balkancılık yap-** “burda edi sekis sene burda balķancılık yapmıřlā.” (BTGA.330:Gūmūlcine-Kardere): Balkan dađlarında yařamak, geçimini veya barınmasını burada sađlamak. (BTGA.330:Gūmūlcine-Kardere)
- bārdaş kur-** “oturu sōra bārdaş kıurudu ōrūdū unnarı. sūrgū yapārdı. yapā çorabı giyērdi rāmetli” (BTGA.421:Gūmūlcine-Karagōzlū): Sađ ayađı sol uyluđun, sol ayađı sađ uyluđun altına alarak oturma biçimi, bađdaş kurmak.
- bařak dūz-** “ekinner de tamām çıķarmıřlar bařakta, bařa dūzmūř ūle.” (BTGA.385:Gūmūlcine-Kayrak): Ekinin olgunlařması, biçilecek hale gelmesi.
- bařı çıkıla-** “ben de kıızanı aldım, kıoydum salancā, kıızanñuyudu. tarāndım, bařı çıkıladım.” (BTGA.192:Gūmūlcine-Būyūk Dođanca): Saçlarını yıkamak.
- batakçılık yap-** (Gūmūlcine// BSYD): Parasını boř iřlere harcamak, bařka birinden aldıđı borcu ōdememek.
- batalaca kal-** “hep kıayrula etē ōrūdūK būzbūtūn. dantel hēpsi danteldi, hēpsi batalaca kıaldı řindi.” (BTGA.280:Gūmūlcine-Kūçūk Sirkeli): Kullanılmaz, iře yaramaz duruma gelmek, battal olmak.
- bayā āyrısı ol-** “ikñūř tāne vārdı ařā mālede. uķarkı māle bayā āyrısı var. baķ ben ifaķ bařladım” (BTGA.239:Gūmūlcine-Gerdeme): Epeyce uzak olmak, iki yer arasının oldukça uzak olması.
- bayları bozana a-** “pamuķñekērdik, tūtūnñekērdik, bāyñekērdik. bāyları bozana aārdık bāyları.” (BTGA.22:Gūmūlcine-Dolapçılar): Ūzūm hasadı yapmak, bađ bozmak.
- bayram almā git-** “ama ūle yaķınlama bi řey yok. nēse orda ĩlenirdilar ēh bayram almā gidērdilerñalmā.” (BTGA.230:Gūmūlcine-Ūçgaziler): Bayramlařmak için evleri dolařmak.
- belik ōr-** “gireplere çekērdikñunnarı sōna belikñōrūdūk saımıza, bālārdıkñunnarı.” (BTGA.26:Gūmūlcine-Evrenkōy): Sa ōrmek.
- belik yap-** (Gūmūlcine/ / BSYD): Sođan ve sarımsađın saplarından bađlanıp demet haline getirilmesi.
- ben dūř-** “seksende bostana ben dūřer dērler. ūzūme ben dūřtū, yāvut kıarpuzaya ben dūřtū, ūle kıonuřulurdu.” (BTGA.259:Gūmūlcine-Yardımlı): Meyve, en çōk ūzūm olgunlařmaya bařlamak.
- bĭbi bastır-** “ninem bizim çōk bĭbi bastırđı, beki elli tāne bĭbi. kıızannara donñalırız dērdi pazārdan, bubayine gōlmekñalırız dērdi. (BTGA.418:Gūmūlcine-Karagōzlū): Kuluçka olmuř hindiyi kulukalatmak.
- bi sānak kiři ol-** “onnar çōk kıalabalıķtı, bōrda geldiydiler bi sānak bin kiři.” (BTGA.392:Gūmūlcine-Mehrikoz): Çōk kalabalık olmak.
- boya yap-** “yā boyanırdık, kıař hurunūrdular, kıař hurunūrduk, boya da yapārdık. benim kıaradı kıařlarım yaptım yok.” (BTGA.37:Gūmūlcine-Balabankōy): Makyaj yapmak.
- boyu sivrelivā-** “kıarı āliy nāpsın fakir. benimñemen boyum sivrelivādı uzunñoldūyma” (BTGA.383:Gūmūlcine-Mastanlı Mahallesi): Boyu uzamak, būyūmek, yetiřmek.
- būyūmē yullan-** “kıırķ gūnnūkÅulur, kıızanı da yıķāysın sen da yıķaniysın. kıırķlandıķ kıayri bōyūcek kıayri, yullanıyi būyūmē.” (BTGA.208:Gūmūlcine-Ūřekdere): Būyūmek, yetiřmek, būyūmeye yollanmak.
- C-
- caba git-** “masrafı çıķaramayıs, caba gidiy, kıızannarı zor bōyūtTūk. (BTGA.102:Gūmūlcine-Çalabıkōy): Bořuna gitmek.

- canı sav õ-** “kendi canım sāvñõsun” (BTGA.416:Gümülcine-Sofular): Canı sağ olmak, üzülmeye gerek olmadığını karşı tarafa bildirilmesi için kullanılan iyi dilek sözü.
- cumā mübarekle-** “kocaçarılar gezērdiler. cumā mübarekemē gezērdiler. idillezde i dilmişñište.” (BTGA.415:Gümülcine-Sofular): Genellikle yaşlı kadınların cuma günleri konu komşuya ev oturması için yaptıkları gezi.
- cümbüş yap-** “toplanır millet gideler geline kına hurular. cümbüş yapāller, eveli üledi. yā çarılar hā adamnarı soğmazlarÆeveli.” (BTGA.261:Gümülcine-Palazlı): Eğlenmek.
- cümcük at-** (Gümülcine// BSYD): Dügümlemek.
- Ç-**
- çalkama yayık yap-** “sofra yapārdılar elde, yayık yapārdılarñeve yürt çalkamā yayık yapārdılar. koca dārler yapārdılar çillmekçi! bi çillmekçi gelirdi” (BTGA.400:Gümülcine-Kalanca): Yayıkta yoğurdu ayran ve tereyağı yapmak için çalkalamak.
- çapa kaz-** “çapa kazādık, misir çapası. hērkesñalır birē çarık kazārdık. dört çarık çıktın mı, o zaman oturudu, dinnenirdin” (BTGA.107:Gümülcine-Arabacıköy): Çapayla toprağı kazmak.
- çasnik kes-** (Gümülcine// BSYD): Ağaçları bir firmaya para karşılığında kestirmek.
- çatma çat-** “iskeleyē ayna vārdı yā. gene āşTan büle çatma çatiler turuñnaşısın.” (BTGA.144:Gümülcine-Yuvacılı): Tütün kurutmak için ağaçtan yapılmış düzeneğı kurmak.
- çılıbırı kopuk** (Gümülcine// BSYD): Saçmasapan şeyler yapan (kimse).
- çoban ol-** “üle oynārdıññište. domuşçuñnoynārdık. sopaya bi tenekiye hura hura, kime hurusā u çobanñolurdu. meñke oynārdık” (BTGA.122:Gümülcine-Durhasanlar): Çocuk oyunlarında ebe olmak.
- D-**
- damga hur-** “budu bizim süsümüs. yā bi damgacığ yā çingeneler gibi damga huruduğ yā. fenner uzadı şimdi kızanım.” (BTGA.199:Gümülcine-Küçük Sirkeli): Makyaj yapmak.
- davış et-** “sağlambaç, kovalamaçnoynārdık büle. işte biz burada davışñediş, bağ konuşiş, öbürünün gözleri bālı, geliş seni büle tutcağñama sen kaçıysın.” (BTGA.331:Gümülcine-Kardere): Konuşmak, sohbet etmek.
- dayak bul-** “birñinsan hic bubadan dayak bulmāssa, né hayır beklıysın senñundan. (BTGA.339:Gümülcine-Çalabı): Destek almak, yardım almak.”
- dayanıp donan-** “bizim zamanımızda büle bi möziradan bi yer vārdı, hērkes dayanır, donanır, giderñorayā yapārdı büle sıra oturuz, çöcükler kārşımızdā. alırdıññelimize bi dārbiğā türkü çarıdık. (BTGA.372:Gümülcine-Taşkınlar): Güzel elbiseler giymek, süslenmek.
- delñol-** “e e fākirler kesemezdi, şindi hērkezde var. o zaman yoktu. ü bayram geli deye hērkes sevinir, delñolurdu. kınalar hurudu anam bize, bayram kınası. (BTGA.268:Gümülcine-Kozlardere): Çok sevinmek, deli olmak.
- denk yap-** “tütünden meydan kalmazdı başka bi şeye, kırıdık, sōna pastal yapārdık, denk yapārdı u. büle denk tātadan, çile yapārdı. ama ömür o kadağmış.” (BTGA.145:Gümülcine-Yuvacılı): Pastal yapılmış tütünleri istiflemek.
- devecik yap-** “yoksuzluktu ba kızanımñeveli helbet. devecik yapārdılar, toplanırdılar çöcükler, kızlar, çarılar bülem gezērdi be yāv. eveli cümbüş, şırñolsun deyē” (BTGA.365:Gümülcine-Tuscuköy): Kurban bayramında köyün gençlerinin deve şeklinde yaptıkları bir maketin içine girerek evlerden bahşiş ve hediye toplama adeti.
- devam yap-** “e bugüne gelince emen tā devam yapız. kosalan bişdik, orağ bişdik, eşeklēlen demet taşıdık” (BTGA.102:Gümülcine-Çalabıköy): Devam etmek.
- dirili bırak-** “birāşçık afif dirili bırakıymñama mıdeye doğununcaya kadar dil. gene piş.” (BTGA.311:Gümülcine-Uysallı): Yemek pişirirken tenceredeki yemek malzemesini çok fazla pişirmemek.
- dünürcü sal-** “şindiki gibi çiçekler çukulatalar yoktu kızanım. sağlıca gidērdi istemē büle işsannar gılmesin deye dünürcü salārdılar. istēller verirseler veriler” (BTGA.261:Gümülcine-Palazlı): Dünürcü göndermek.
- E-**

- ebe koy-** “çıktırmacıklar vârdı yâ üle de yapârdık. hânkısını **ebe koycâsağ** sen ben üle sayârdık. ö ö yapârdı kızannar. hânkında son biterse undan sona unu **ebe koyârdılar.**” (BTGA.270:Gümülcine-Kozlardere): Çocuk oyunlarında sayışmayla ebe seçmek.
- ele takçak bi şey yok** “né buba başımızda né ana var. hic né un né ekmek, evde hic hicnevde bi şeyi hiç **ele takçak bi şe yok.** bulğar gelî, topliynevinde né vârsa” (BTGA.114:Gümülcine-Demirciler): Hiçbir şeyi olmamak, çok fakir olmak.
- eylence oyna-** “çalğı tutüyer **eylence oynüyü** çöcükler, haskere gitcekñulan ilenner, haskerñeylencesi yapılırdı, oynârdılar davullârda, çalgılârda.” (BTGA.54:Gümülcine-Çepelli): Eğlenmek.
- F-**
- fenâ ol-** (Gümülcine// BSYD): Çok üzölmek, sarsılmak, hasta gibi olmak.
- fır doluya otur-** “dedem oturun bağ né annatçam kızım size dër, **oturuduğ fır doluya** dört kızan, dört Te amıcamda sekis kızan. heP bi avludadığ hepsimiz.” (BTGA.422:Gümülcine-Karagözlü): Çember şeklinde bir kişinin etrafında oturmak.
- G-**
- gazan hur-** “bâzi günner gene gene tâ çoğñışde çamaşır yıkârdık. alırdık, su yoğ derelere gidêrdik, **gazan huruduğ.** dereli yêrde çamaşır yıkârdık. hePñüle vakitleri geçiridikñışTe.” (BTGA.434:Gümülcine-Hacıköy): Kazanın altını yakmak.
- geze götür-** “pağ pağ yémekler koyup Ta ramazanda oca **gezê götürüdük.** iftar yapârdık ramazanda. toplârdık konu komşuyu né allâ verdise ettir, bilmem nédirñışTe êr şey yapârdık, yirdik, ramazan tutârdık birñay” (BTGA.400:Gümülcine-Kalanca): Ramazan ayında köy halkının iftarda ve sahurda köy imamına sırayla yemek götürmesi veya evinde yemek verme adeti.
- geze yap-** “arkâdanñışTe pirişler, su atiyler te bu. âdetlêmiz fâzla fâzla dildi üle. **geze yapTık** düdünden sona. gelenñısımñakrabâyı bordan toplandığ, gitTik bir kaç sufra gene oliyñışte. yâ te büle işTe.” (BTGA.400:Gümülcine-Kalanca): Düğünden sonra kız tarafı veya erkek tarafının karşılıklı olarak birbirlerini ağırlama adeti.
- gombak at-** (Gümülcine// BSYD): Takla atmak.
- gor sündür-** “gör sündürüyes hateşTen, yedi pârça gor nazara okuyupTa. bi hayvanın mömesi şıştiyi zaman bir gızan nazallandı zaman **gor sündürüyes. gör sündürüyes.**” (BTGA.123:Gümülcine-Durhasanlar): Halk hekimliğinde bir tedavi şekli.
- göbek hur-** “göbê kaçmıştır deye **göbek hurudular.** yel kestiridiler, mıska yazdırdılar. nazarlândınan okurdular.” (BTGA.24:Gümülcine-Dolapçılar): Halk hekimliğinde göbek ağrısı olanların süpürge sapıyla tedavi edilmesi.
- göbê kaç-** “göbê kaçmıştır deye **göbek hurudular.** yel kestiridiler, mıska yazdırdılar. nazarlândınan okurdular. nazarñömuş deye gor sündürüdüler. bi yerinde yara oldunan yatma okurdular. ben bile okurdum. temreye okurdum, yatmaya okurdum.” (BTGA.24:Gümülcine-Dolapçılar): Göbek düşmesi olarak da bilinen karın ağrısı durumu.
- göbek yap-** “undan da zebep gelirdi. ê bikden kârınñârdı zaman göbêdin kaçmıştır dêrdik, **göbek yapêler.** göbêdini bastıTırısın. ê asTalanırsın nazarâ oküler, okürüz.” (BTGA.122:Gümülcine-Durhasanlar): Halk hekimliğinde göbek ağrısı olanların süpürge sapıyla tedavi edilmesi.
- göz at-** “gol sallârdılar. biz de biyenirsek çöcükleri gol sallârdık, beyenmeyenê sallamazdığ. **gözñatârdılar** bizê. bâzısı aracılığla olurdu.” (BTGA.130:Gümülcine-Payamlar): Göz kırpma.
- göz göz ol-** “hicñanam ağıtmayı çevirmezdi. üsTü büle arı gömeci gibi gözñgöz **gözñgöz olurdu,** üle pişiridi anam. undan sora koyâr bile tepsie anam. (BTGA.398:Gümülcine-Kalanca): Üzerinde birçok göz (delik) oluşmak (ya da bulunmak).
- gözlen kıyama-** “bordan geçiridiler bizim küden, **gözlen kıyamazdın,** kestilerñunnarı. né kadar hayvan kestilerñördâ ohö. kavürma yapârdılar, hayvan, davar şikembesinden kavürma yapârdılar andârtlar.” (BTGA.392:Gümülcine-Mehriköz): Çok güzel olduğundan bakmaya kıyamamak.

- göz tut-** "ırcandan büle kızların yanā gidiz hepsimis birden. e ben de irimişim büle āy **göz tutūy** beni baķıysın geliylerñundan sōra görücülē." (BTGA.155:Gümülcine-Kovanlık): Beğenilmek, dikkat çekmek.
- gurk yat-** "kendine қadan yımurtaya **gurk yatıy**Āunnar. қаз, ĩrdek, bĭbi unnar kendine қadar yımurtlıyiler **gurk yatmā**." (BTGA.253:Gümülcine-Lefeciler): Cıvcıv çıkarmak için anaç tavuğun yumurtaların üzerine yatması.
- gündendi boz-** "**gündendi bozardıq** ellen heP bunar, elĀişi bunar, ellenĀolurdu қızanıм. oraҚ biçerdik, unarĀellenĀolurdu." (BTGA.251:Gümülcine-Lefeciler): Ayçiçeği hasadı yapmak.
- gün kauş-** "üleden sōra, gün қадуштуқтан sōra, ашамñezanı sōra çöcükler gelirdi hareme. öküznarabasınnan imeşleler, üsTüne güzel al kilimner koyāller" (BTGA.420:Gümülcine-Karagözlü): Akşam vakti için kullanılan bir tabir.
- güveyi kapa-** "sōna cemātta né қадара іsan vārsa geliler **güveyi қапамā. güvey қапанır**, oca oқur dudā. imam ni jāsı yapıılır, ökümet ni jāsı önde gene mütü yapı." (BTGA.420:Gümülcine-Karagözlü): Düğün gecesi yatsı namazından sonra dualarla damadı gerdeğe götürme adeti.
- H-**
- hāne ol-** "sofralar, müsāfiller çarıldı u günün hökmünde. her bi şeyimi ālādan ālā allā razñōsun yaptılarñettiler, **hane öldüq**. çok şükür bu güne ğadara bĭ kederñolmadan boraya ğadara evlatlāmızlan yürüebildik" (BTGA.91:Gümülcine-Delinazköy): Evlenmek, yuva kurmak.
- harba çekil-** "bunar dĭy ne zaman dĭy **harba çekilĭy**, iki repat namaz қılır da dĭy, una göre çekilir dĭy. dil bizim gibi dĭ." (BTGA.103:Gümülcine-Çalabıköy): Savaşa gitmek.
- harp kop-** "urayā, ĭ baҚ demiş yārin demiş hārp қopçaқ қasıbada demiş. қasıbdan tēz қаç demiş. demekñu evliyā gibi. bi tabaқа çıkçaқ büle demiş, eşektepeden demiş" (BTGA.282:Gümülcine-Payamdere): Savaşın başlaması.
- harp tut-** "sora gıbrızda **harp tuttu** dēdiler. türklerñörda savaşa başlamış yunanlılālan. yunan haskelleri geldi borā." (BTGA.442:Gümülcine-Hacıköy): Savaş yapmak.
- hateşi basTır-** "gömēdik bĭ çörecik hateşe āşamñıñanalāmıza. hāydi gene çekelim қayada un, anacım gice işTen gelecek Te **hateşi basTıracaқ** Ta, ekmek yapacaқ Ta" (BTGA.106:Gümülcine-Arabacıköy): Ateş yakmak.
- haldırtı git-** "aşāşı қarışı ama, paldırtı gidıyñama, uқārdan kesmesinnerñönnēni deyē. ama қarışı, **haldırtı gidıy**, atıylar. herif nñöldü bilmem biz қurtulduқ." (BTGA.385:Gümülcine-Kayrak): Çatışmanın başlaması, savaşta karşılıklı silahların atılması.
- haymanalık yap-** (Gümülcine// BSYD): Boş boş gezmek, hiçbir iş yapmamak.
- haynaya koy-** "doқtur māyene itti, birñafta yattıññište **haynalara қoydular**, yapTılarñamelyāt. aldılar taşı paқladılar. çoқñastayım çöcüm, қafamñüle nāfile, қafam seme yapı, seme yapıyı. (BTGA.238:Gümülcine-Basırlıköy): Röntgen cihazında film çekmek."
- helva bas-** "қазannan et yemē. patatız қızatTırılır, yirmikTen **hēlva basāller**, noğutlu pılāflar, mēşurñolan unnar." (BTGA.268:Gümülcine-Kozlardere): Helva yapmak, helva kavurmak.
- hızmat yap-** "bi gün şeye gittik āşam, genē **hızmat yapıyıs** u andārtlarā, şeye gittik basırlıküyē. ūrda ben çoқñacıdım, ne bulūy be köpekñolacā" (BTGA.387:Gümülcine-Kayrak): Hizmet etmek.
- holluk ol-** "şindi gene yaj gitti hepTen **hōlluқñolduқñama**. bu pirketleri hep kendimis kestik. kendimiz yapTıқ bu duvāları. vāllıқ yoқluқ" (BTGA.191:Gümülcine-Büyük Doğanca): Yaşlanmak, işe yaramaz hale gelmek anlamında kullanılan deyimsel bir ifade.
- hora tutul-** "düğün kesildi dağullar tutuldu. dağullar çalar, çöcükler **hora tutulur** baştan başa oynār. hotozlan gelinñolur. (BTGA.236:Gümülcine-Basırlıköy): Hora oyunu için insanların yanyana dizilmesi.
- hotoz yap-** "evel tellicikler vārdı şalaқ şalaқñunnar tabaқalāññüsTünde, unnarı tellērdiler. қocca bi **hotoz yapārdılar** büle." (BTGA.160:Gümülcine-Üntüren): Gelinlerin başını süslemek.

huvardalık yap- (Gümülcine/ / BSYD): Boş boş gezmek, hiçbir iş yapmamak, hovardalık yapmak.

-I-

ırısına geç- “bâlkana kimi ziyân yapıylar kimi ırısına geçiler, kimi bi şey yapıylar. allâ göstemesin. andârtlarñâmuş çöçükleri götüriler balğannara da kızların camlânñaltından geçerken baĸ bu türküyü sülemişler” (BTGA.145:Gümülcine-Yuvacılı): Zor kullanarak, aldatarak, bir kimseyi cinsel zevkine alet etmek, tecavüz etmek, ırzına geçmek.

-İ-

ikrar gel- “yuğurmayı anam vërdi, ürensın kızñevlat ürensın deyñama çok **ikrar geldim** çok ellerim şanırdı, onñaltı tepsi ekmek yuğurudum. çırpmaĸ yapãrdım” (BTGA.313:Gümülcine-Uysallı): Sabretmek, ısrarla zorlandığı bir işi yapmaya çalışmak, azimli olmak.

inme indir- “ışannar yoĸsuzluĸ çekti çok. bulğarñindi borë, ışannara **inme indirdi** kızanım, né yoĸsulluĸlar çektik, bi pãrça ekmek yoĸtu imã anacıım dörT tãn kızanna ĸaldı, bubamı aldı andãrtlar” (BTGA.114:Gümülcine-Demirciler): Korkutmak, acı çektirmek.

ip yir- “falne örüdüler çorapÄörüdüler. iplen , **ip yiridik**, veridikÄunara örüdü , herkez yapmazdı.yapã yapãrdık.” (BTGA.30:Gümülcine-Bayatlı) : Yün eğirmek.

İtiyarlık bas- “zördu ama yavãş yavãş o da geşdñama şindi **İtiyarlık basTı**. çöçükler benimñüstüme ĸaldılar. e sabah sabã ĸalĸtım sabãlık yaptım, uraştım yapmã.” (BTGA.295:Gümülcine-Yalımlı): Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

-K-

kafası nãfile ol- “doĸtur mãyene itti, birñafta yattıĸñište haynalara ĸoydular, yapTılarñamelyát. aldılar taşı paĸladılar. çokñastayım çöçüm, **ĸafamñüle nãfile**, ĸafam seme yapı, seme yapıyı. (BTGA.238:Gümülcine-Basırlıköy): Başı dönmek, kendisini iyi hissetmemek.

kafası seme yap- “doĸtur mãyene itti, birñafta yattıĸñište haynalara ĸoydular, yapTılarñamelyát. aldılar taşı paĸladılar. çokñastayım çöçüm, ĸafamñüle nãfile, **ĸafam seme yapı, seme yapıyı**. (BTGA.238:Gümülcine-Basırlıköy): Başı dönmek, kendisini iyi hissetmemek.

kapele çıkar- (Gümülcine// BSYD): Başarı gösteren bir insanın ya da saygı gösterilmesi gereken birinin önünde eğilmek, şapka çıkarmak.(kapelo: yun.i.: şapka)

kapkara tutul- “unu ĸaynattırıysın ĸaynattırıysın sora salıy buyã, bi tepiysın dunnarı feraceleri **ĸapĸara tutuluy**. ayır hiçÄaĸmayı.” (BTGA.203:Gümülcine-Üşekdere): Kumaşlar veya dokuma bezler için bitkisel boylarla boyandığında simsiyah olmak anlamında kullanılan bir ifade.

kaptırka gibi çık- “yãlı yinirdi eveli, yãlı olmadı mı bu, ã falancının ĸoyunu **ĸaptırka gibi çıĸmış**, yãsız derlerdi. bi parmaĸ soymanta olcaĸñüsTünde yã, soymantası.” (BTGA.423:Gümülcine-Aşãĸköy): Yaĸsız, kuru hayvan eti için kullanılan mecazi bir kullanım.

kaş çek- “yoĸTu şeyler ĸalemler, kömürleñ **kaş çekërdik**, dudak boyãrdık. te bunnarı şë yapãrdık.” (BTGA.222:Gümülcine-Koyundere): Kadınların kaşlarını siyaha boyaması ya da yakarak şekil vermesi.

kaş çekin- “tã biz etişmedikñama analãmuz, ninelëmiz gene **kaş çekinirlëmişñüle** kibrit şeyinden” (BTGA.275:Gümülcine-Küçük Doğanca): Kadınların kaşlarını siyaha boyaması ya da yakarak şekil vermesi.

kaş hur- “hani kaşları **kaş hurular** büle, kömürleñ bilem kaş yapãrdık kendimize. yoĸTu şeyler ĸalemler, kömürleñ kaş çekërdik, dudak boyãrdık.” (BTGA.222:Gümülcine-Koyundere): Kadınların kaşlarını siyaha boyaması ya da yakarak şekil vermesi.

kaş hurun- “şindiye ĸadara İyiz gene kızanım. yã boyanırdık, **kaş hurunürdular, kaş hurunürduk**, boya da yapãrdık. benim ĸaradı kaşlarım yaptım yoĸ. ceviz şeyinleñ ĸara olulãrdı birazñište. (BTGA.37:Gümülcine-Balabanköy): Kadınların kaşlarını siyaha boyaması ya da yakarak şekil vermesi.

kaş sür- “çöçün de bülece ĸaşcăzlanı boyãrdılar. ĸara ösun kaşları diye. bülece **kaş sürüdükñište**” (BTGA. 94:Gümülcine-Kozlukebir): Kadınların kaşlarını siyaha boyaması ya da yakarak şekil vermesi.

- kaş yak-** “büle bitin esKiden bitin kaş yakınırđık. büle kaş suları vârdı. bitin yakınırđık bülece. boya atârdılarñiçine, bitin **kaş yakârdılar.**” (BTGA. 95:Gümülcine-Kozlukebir): Kadınların kaşlarını siyaha boyaması ya da yakarak şekil vermesi.
- kaş yakın-** “büle bitin esKiden bitin **kaş yakınırđık.** büle kaş suları vârdı. bitin yakınırđık bülece. boya atârdılarñiçine, bitin kaş yakârdılar.” (BTGA. 95:Gümülcine-Kozlukebir): Kadınların kaşlarını siyaha boyaması ya da yakarak şekil vermesi.
- kaynak bas-** “e şin âssi körpe de var helbetñama demek içe **kaynak basTı** mı yetmij günde olı bosTan dârdi ninem. ekçen, yetmij günde çoparışin dârdi. (BTGA.269:Gümülcine-Kozlardere): Havanın çok sıcak olması.
- kazan hur-** “unnarı kırkıysın hadellezñüstü, yıkâysın yapayı, kışa hazılâycan. **kazan hurüyeler,** ü sepetler vârdı, sepeTinñiçinē yapayı koyârdılar” (BTGA.49:Gümülcine-Hacıören): Ateşi yakıp kazanı ocağın üzerine koymak.
- kederlik ol-** “te kuçumağ ötêrmiş de işte cenâze çıkçağ dêrmiş. işte kuçumağñöttükten sôra mutlak bôrda bi **kedêrlikñolcağ** dêrmiş. benñiçñinanmimñunnara.” (BTGA.334:Gümülcine-Kargılı Sarıca): Üzücü bir olayın meydana gelmesi.
- kefâlâtına yi-** “peK güzelñolmuş, olan karşıdam da üle dârdi peK güzelñolmuş. geçêrdik karşıısına **kefâlâtına yirdik.** hem gülêrdik hem oynârdık hem yirdik.” (BTGA.38:Gümülcine-Bulatköy): İyice karnını doyurmak.
- kıl at-** “tuplanırdık yâ tuplanırdık. muñabbetler yapârdık, **kılĀatârdık,** kıl duğürduğ, sümek yapârdık, çıkırıklar büle vârdı. çıkırıklârlan çevirip da ĩriyadın, duğürduğ.” (BTGA.210:Gümülcine-Üşekdere): Koyun veya keçi kıllarını ayırıştırmak veya temizlemek için sopayla kabartmak.
- kına hur-** “e kına gicesi de gelne **kına hurular,** toplanır millet gideler geline kına hurular. cümbüş yapâller, eveli üledi.” (BTGA.261:Gümülcine-Palazlı): Kınalamak.
- kıra çık-** “komşu dedi, kızları burda birağma dedi. başam dedi çıkın küyden, **kıra çıkın,** ille çıkın dedi birâ bubam râmetli yeşekñaldıydık” (BTGA.151:Gümülcine-Hemetli): Dışarı çıkmak.
- kırkım yap-** “ikinci namazına çadar bitêrdi u keçilên kırkıımı, **kırkıım yapılırdı.** undan sôna yemek yinirdi, ôrdan erkes evine dâlirdi. mecilerñolürdu” (BTGA.241:Gümülcine-Hemetli): Koyun, keçi vb. hayvanların tüylerini kesmek.
- kırk uçur-** “kırk gün ani kızanı hiç kıra çıkârmışın. ani demekkilim kırkıında **kırkıñuçurüysun** deyê otus sekizde âldık kızanı. gittim ben konu komşuya, yımırta topladılar, ağ sağallı ôlsun dediler.” (BTGA.224:Gümülcine-Koyundere): Bebeğın doğumundan otuz yedi gün sonra anne ve çocuğın yıkanması adeti.
- kış tut-** “birisi zedirlendi mi ndöldü üldüñşte. beşi çaldılar. bura şindi kışın şindi **kış tuttu** mu mejbür udunnar bitiyeri, tuplârsınñayvannarı gidêrsin kışlâ” (BTGA.194:Gümülcine-Kuzuren): Kar yağışının çok yoğun olması durumu.
- kimseye diyme-** “ammanı gör hicñhicñhic sâllanırdık, hiç **kimseyê dıymezdi** sallancağ. hele ben genê nası sallanırdım. komşu buvan gelmiş beni görmê” (BTGA.186:Gümülcine-Kırvakıfköy): Kimseye yetmemek, kapışılmak.
- kiyat çâr-** “nâ bağ kaybeldi be yävñişte süliym andartlar. çıktı **kiyat çâriyelerñaskere** yâ, ırçınñanñasanñaganım. yâ gittikñoreyê” (BTGA.338:Gümülcine-Çalabıköy): Devletin resmi yazıyla herhangi bir şeyi kişiye tebliğ etmesi.
- köstek at-** (Gümülcine/ / BSYD): Yürüyen veya koşan birine çelme atmak, düşürmek.
- köstek kes-** “ârçasına odun bâliz demek, çuvetli ôsunmuş, şeyñôsun deyê. **köstek kesmek** dilerñuna. düşmesinmiş yarınñöbür gün sâlamñôsun diye.” (BTGA.274:Gümülcine-Küçük Doğanca): Yürümeye başlayan çocuğın ayaklarına bağlanan ipin kesilmesi.
- köstek tak-** (Gümülcine/ / BSYD): Dağlık bölgelerde hayvanların çift sürerken yavaş hareket etmeleri için ayaklarına ip bağlamak.
- kukumak gibi otur-** “beygırlenñüsTüne, **kuçumak gibi oturulârdı** şeyinñüstünde. bi aşam gelmişler bulğâlar, küden toplamışlarñu âlar dediklêmi. toplamışlarñâları çıkarmışlar küden kıra.” (BTGA.34:Gümülcine-Bayatlı): Böbürlenerek, kendini beğenmiş bir şekilde oturmak.

- kulak as-** (Gümülcine// BSYD): Birisi konuşurken onu dinlemek, kulak vermek.
- kulak tutma-** "iler târna pişiridiler, târna yimeden gitmezidiler. şindi nêrde? şindi **kulak tutmuşler** dil mi? misir çapalardıĥ her şey, emen durmazdıĥ gene be kızanım." (BTGA.215:Gümülcine-Kozdere): Aldırıp önemsememek, dinlememek, kulak asmamak.
- kumanda ver-** (1) "kızlar nizân canı istêrse gice u zân geli evine. u ana buba siz kızlânıza néye târbiye veremiyosunus. ni çöcöklere bi **kumanda verilîy** ni kızlara **kumanda verilîy** yâ." (BTGA.106:Gümülcine-Arabacıköy): Öğüt vermek, yol göstermek, eğitmek.
- kumanda ver-** (2) "indik köpürünün şeyine ucuna düru, örda undan so bi kumanda vêrdiler bizê. alın dediler birerñudun. biz gittik kaĥkaşküyü topladıĥ" (BTGA.385:Gümülcine-Kayrak): Emir vermek.
- kumanda yap-** "o zaman kızlan çöcük hic görünmez. anası bubası tamam **kumanda yapardı**. orây gidêrdik satıküne bäs kere dödüne de unnar çıkmazdı." (BTGA.245:Gümülcine-Omurluköy): Yol göstermek, yönlendirmek.
- kulak ol-** (Gümülcine// BSYD): Bakımlı olmak, dış görünüşüne dikkat etmek, süslü olmak.
- küsbe gibi işan ol-** "ama ben kızannama popucuklar çıktı pazârda unnarı aldım. u pazar gene **küsbe gibi işan**" (BTGA.432:Gümülcine-Sasallı): Çok kalabalık olmak.
- L-**
- İlaf kak-** "demedim baĥ yaşım geşti, ĥocuma yâni bi **İlaf kaĥmadım**. siz bana bunu yapmadınız deyê. ama i geçindim mi geçindim." (BTGA.143:Gümülcine-Yuvacılı): Karşısındakine imalı sözler söylemek, laf sokmak.
- İıra yap-** "ne göynünden ĥopârsa, üledi kızanım. e ana buba işte aşkı asar, **İıra yapar**. üle başĥa bi şeyler yüsük, yapar, bilâzik yapar" (BTGA.319:Gümülcine-Çelebiköy): Düğünde geline altın takmak.
- M-**
- mabbeT dök-** "yâ kızallerdñüle. esKi konuşması gibi konuşmazdı meselâ. sôna gene **mabbeT dökêrdilerñama** ilknâzdanñüledi." (BTGA.42:Gümülcine-Bulatköy): Muhabbet etmek.
- mabbet uydur-** "ârĥadaş toplandınâ şindi ben sene **mabbetñuyduramam** sen başĥasınına **mabbetñuydurusun**, senñunnan şê yapıysın, ben ütekinen üle. herkesin âretli vârdı." (BTGA.49:Gümülcine-Hacören): İyi anlamak.
- male yap-** (Gümülcine// BSYD): Kız ve erkeklerin bir evde toplanıp muhabbet etmesi.
- mâlim ol-** "uçan da kuşlarâ mâlimñoldu" (BTGA.53:Gümülcine-Çepelli): Malum olmak, içine doğmak.
- mâni at-** "işTe u gene İafñatârdı, **mâni atârdı** ĥomşu buvana. demek bu mâniyi atârdı anasın deyê. şindi baĥ işan iç sevdiğin avır gelmiş ama beni de çokñoş ĥullandı." (BTGA.144:Gümülcine-Yuvacılı): Karşılıklı mani söylemek.
- mâni çıkar-** "yidikTen sôna gene sallanîz. **mâni çıkarîz**, mâniler çıkî sâdi. oturü bi üsüz bi kız, u mâni çölmên başına" (BTGA.219:Gümülcine-Bayatlı): Hıdırellezden bir gün önce bir gülün altına konulan ve kızların içine takılarını attığı çölmeğin içinden hıdırellez günü takılar çıkarılırken mani söyleme adeti.
- mantafar at-, mantufar at** "hıdillesñolurdu, sallıcaĥlar ĥurulurdu. kızlar **mantafarñatâllârdı** bi çölmênñiçine. mâni oĥullârdı çıkarıĥan. çok güzel şereflî olurdu", "işannara dâdârdılarñişTe bütün. üç gün eveli hazıllanırdı şeyler. **mantufarñatârdıĥ** yâ. çalgı malĥı dârbiĥa, düdünerde gene bi de meĥafa koyârdılar" (BTGA.74:Gümülcine-Ayazma), (BTGA.213:Gümülcine-Karacaoĥlan): Hıdırellezden bir gün önce bir gülün altına konulan ve kızların içine takılarını attığı çölmeğin içinden hıdırellez günü takılar çıkarılırken mani söyleme adeti.
- mapyet et-** "dünüller konuşurdu bis konuşurduĥ dünüllere, oturuduĥ sopyetñêdêrdik **mapyetñêdêrdik** bayâ bi, işdik mi ĥâveleri. undan sôna allâsmâladıĥ dêrdik" (BTGA.176:Gümülcine-Müsellimköy): Muhabbet etmek.
- martıfal bak-, at-** "hıdillezler gene **martıfal baĥardıĥ**, şışeyi bi çölmênñiçinê martıfal yüsüklêmizi atardıĥ. baĥam ĥismetimiz nêrde deyê yazı yazardıĥ.", " hıdilles sabâsı. unda so baĥam kime kim? yâ **martıfal atardıĥñişTe** şeylerde" (BTGA.315:Gümülcine-Yalanca):

- Hıdırellezden bir gün önce bir gülün altına konulan ve kızların içine takılarını attığı çölmeğin içinden hıdırellez günü takılar çıkarılırken mani söyleme adeti.
- mártipi yap-** “büle **mártipi yapardılar** büle kırmızılan beyas. bi lıra koyardılar ortñere feslennüsTüne, hatimñüle yapardılar” (BTGA.47:Gümülcine-Hacıören): Mart ayında baharı karşılamak için ipten yapılmış renkli bileklik takmak.
- maytap oyna-** “kaplumbacığ ar yürüy deye tavşanñonnanñep **maytapñöynärmiş**. i ama bi gün démiş tavşan kaplumbaya démiş” (BTGA.358:Gümülcine-Seymen): Dalga geçmek.
- meci yap-** “e benim şindi al gürbe dolu, toplardığ om beş yirmi kız **meci yapardığ**. gürbe doldurduğ, bu şin nâylon çavullar varñā” (BTGA.48:Gümülcine-Hacıören): İmece yapmak, köylerde parasız olarak yardımlaşmak.
- merak ver-** “onüşten demek ki şindi gençler davula **merak vermî** demek. şindiki hazır şeyler tā önem veriyler.” (BTGA.376:Gümülcine-Satıköy): İlgilenmek, merak etmek.
- mobbet yap-** “kurban etlerinden toplardığ et sona çocuklar unu pişirdiler gicē, yirdiler. gene oturudular **mobbetini yapārlar**.” (BTGA.335:Gümülcine-Kovanlık): Muhabbet etmek.
- N-**
- nāfile ol-** “ben sararmışım, murarmışım, çok **nāfile olmuşum**. getirdiler beni şasabaya hastaneyē. yarivē□diler bülē ısırın yerleri, iki yerde büle birer delecik yapmış yılan.” (BTGA.277:Gümülcine-Örpek): Kendinden geçmek, fenalaşmak.
- nişan düz-** “şeyē hamcana vērđi, undan sora gittik şasabaya **nişan düzmē** deye. şarşıdan şarşıya amıcanı gördüm.” (BTGA.406:Gümülcine-Ortakışla): Nişan töreninden önce kız tarafının erkek tarafına, erkek tarafının da kız tarafına hediyeler vermesi, bohça vermek.
- O-**
- orak biç-** “nasñişler yapçāz? orağ biçerdik, tütünñekerdik, tütün çapalardığ, misirñekerdik, misir çapalardığ, hārman düvördik düvennen” (BTGA.21:Gümülcine-Dolapçılar): Ekin biçmek.
- olgunluk ver-** “undan sōna gene hayvancıkları koşāllerdi sürgülēllerdi u yelleri büzbütün. undan sōna **olgunluk vērđikTen** sorā sararılardı. başlardılar gevremē. anamız bubamız gidēlerdi. biçmeye unnarı kōsalan.” (BTGA.162:Gümülcine-Üntüren): Meyve veya sebzelerin olgunlaşması.
- P-**
- paldırtı git-** “aşāsı karışı ama, **paldırtı gidiyñama**, uğardan kesmesinnerñönnēni deyē. ama karışı, haldırtı gidiy, atıylar. herif nñöldü bilmem biz kırtulduğ.” (BTGA.385:Gümülcine-Kayrak): Çatışmanın başlaması, savaşta karşılıklı silahların atılması.
- pamık gibi dur-** “şindi bayā çok sene önce ektim bi tārla var iki dönüm, arğadaş bu tārlanın tütünü **pamık gibi durdu**.” (BTGA. 377:Gümülcine-Satıköy): Beyaz bir halde durmak, beyazlığını korumak.
- para çıkar-** “şerziyim sona bi de kēndi kendime çok dikiş dikim. bütün küve, üveytñişannara, kendime **para çıkārdım**.” (BTGA. 17:Gümülcine-Baraklı): Para kazanmak.
- para ifakla-** “para yokñeveli kızanım. şunu bunu alcağ, şeker kızannara nēse, **para ifaklācağ**. undan sora u yidi ekmēni gitti.” (BTGA. 192:Gümülcine-Büyük Doğanca): Para bozdurmak.
- partal bāla-** “orā götürüdüler gızannarı. yüzlēni, gözlēni yıkardılar ellēni, ayaklāni. u gızanın **partal bālardılar** urbalāndanñorā. şindi undan i olcağ dērdiler.” (BTGA. 118:Gümülcine-Işıklar): Pırtı bağlamak, batıl bir inanış.
- postal yap-** “tütün yapardığ, tütünñekerdik. kışın **postal yapardığñama** çokucū şindiki gibi dñl. şindi emen sıyrışın sandıklara, üle yapmāzдықñeskiden, dedem vārdı, oturduğ, **postal yapardığ**.” (BTGA. 327:Gümülcine-Bıyıklıköy): Kuru tütün yapraklarını üst üste düzgün olarak koymak.
- peşpeş yap-** “zanğır zanğır çanlar, ziller oynār, kapılara geliller, et toplālardı, tatlı, üle şeydi. kurban bayramında gicē üle **peşpeş yapardılar**.” (BTGA. 190:Gümülcine-Büyük Doğanca): Kurban bayramında köyün gençlerinin deve şeklinde yaptıkları bir maketin içine girerek evlerden bahşiş ve hediye toplamak.
- petel sık-** (Gümülcine// BSVD): İnanılmayacak şeyler uydurmak, yalan söylemek, abartmak.

piyasaya çık- “aşamñolur şapı önlene **piyāsaya çıkārdık**, çöçükler gelir, hem de talā işleni yapārdık. e undan sōna bayā zaman üle gitti.” (BTGA. 218:Gümülcine-Bayatlı): Köyde kızların ve erkeklerin akşamüstü toplanmaları.

piyasa yap- (Gümülcine//BSYD): Köyde kızların ve erkeklerin akşamüstü toplanmaları.

piydā it- “bayram yeri vārdı. bi harem, **piydā iderdik**, oray hērkez gelir. darbuğalarñellēmizde, fereceleri çıkarız. türkū çārız dārbuğalan çalarız.” (BTGA. 306:Gümülcine-Sınırdere): Peyda etmek, çıkarmak, ortaya çıkarmak, edinmek.

porta koy- (Gümülcine//BSYD): Bir yere kapı takmak.

pürçek sal- “bu satınñipler bülē, mağara siye iplen ilkip Te bülē **pürçek salırdık**. sōna unnan sürmelērdikñunnarı bülē şin nası pürçek yapıysın bülē, bu tēlikñördümüs iplerden” (BTGA. 50:Gümülcine-Hacıören): Oya yaparken, püskül veya saçak bırakmak.

-R-

ramazan boz- “dağul hursun da **ramazanımızı bozalım** diye. dağul hurudu ğırda **bozārdık ramazannāmızı** eve gidērdik. terāfi namazını evde şılırdık, adamnar cāmide. (BTGA. 441:Gümülcine-Hacıköy): Oruç açmak, iftar yapmak.

ramazan tut- “iftar yapārdık ramazanda. toplārdık şonu şomşuyu né allā verdise ettir, bilmem nēdirñişTe ēr şey yapārdık, yirdik, **ramazan tutārdık** birñay. ondan sorā bayram gelirdi.” (BTGA. 400:Gümülcine-Kalanca): Oruç tutmak.

renk bāla- “bir ki gün yerde duru, undan sōna tokurcun yapārdıkñunnarı. **renk bālasınar** deyē. e zaman geldinen taşırdıkñarmana motuzalar gelirdi” (BTGA. 340:Gümülcine-Gebecili): Tahılların sarı renge dönüşmesi, olgunlaşması, biçilecek kıvama gelmesi.

resim çıkā- “çoğ güzel gelinñoldum. **resim çıkāmadık**. hasKere gitti amcamın çöçü, çıkārcadı bize.” (BTGA. 61:Gümülcine-Gerdeme): Fotoğraf çekirmek.

-S-

sabanı düz- “hıdıllez gēlmeden yaz gēlmezdi. yüz dērmişler, günner seksen, doğsan, yüz, **sabanı düz** dērmişler. atasözü gibi meselā tālaya. yüzñon tālaya şon.” (BTGA. 269:Gümülcine-Kozlardere): Tarla işleri için hazırlık yapmak.

sā hoş ol- “unu gün gelirse sorcam benñunu. bu benimñakılımda **sā hoşñolursam** bunu sorcam meselā.” (BTGA. 103:Gümülcine-Çalabıköy): Sağlıklı olmak.

sırıyı dik- “üle ama deymēzdim şin dēcekler dedim gelin fena bağ. tā şinden **sırıyı dikti**. nası ōsa ōsun dedim. kızanım nāpeyim.” (BTGA. 288:Gümülcine-Yabacıklı): Sözüñü dinletmeye çalışmak, bulunduğuy yerde hükümran olmaya çalışmak anlamında kullanılan deyimsel bir ifade.

sırtma tut- “unda sōracım sūqlama hasTalıkları vārdı, **sırtma tutārdı** ay **sırtma tutmuş** dērdiler. bi çeşmecik vārdı, u çeşmecikte bınārdı ülece ağārdı su. orā götürüdüler ğızannarı. yüzlēni, gözlēni yıkārdılar ellēni, ayaklānu.” (BTGA. 118:Gümülcine-Işıklar): Sıtma olmak.

sinir zayıflı ol- “bi kızanım işTe şarısı biras **sinir zayıflı var**, şarısı üle çıktı biras yavanñakılı, undan sōna urdu kendisini içkiyē. tütünden meydan şalmazdı başğa” (BTGA. 144:Gümülcine-Yuvacılı): Psikolojik rahatsızlık geçirmek.

şire bak- “oyunnar vārdı. şadınnar kızlar, bütüññepsi kuca kū toplanırdı u **şire bağardı** meselā. u şiri izlērdılar. ilenceye bağārdılar.” (BTGA. 335:Gümülcine-Kovanlık): Seyretmek.

söz düz- “bi çif de patike koyārdılar. sōna u akşam ğonuşurdular, dērdiler yarın **söz düzmeye** gidelim, ōsük yapalım, mendil şarşılı yapalım diye. sōraqı sabā şasabıya inērdik. ūsük yapārdık.” (BTGA. 131:Gümülcine-Payamlar): Gelin ve damat tarafının söz adetinde birbirleri ile hediye alışverişi yapma adeti.

söz müballe- “cöçüde ğıza birerñüsük dağārdık. sōna sözñolurdu, nişāñolurdu. gelirdi erkes, şomşular **söz müballeme**. u söz gelirkēydin çöçükten leplebilē, çekērdēk, fıstık, çerez de getiridiler” (BTGA. 131:Gümülcine-Payamlar): Düğün öncesi yapılan söz adetini komşuların ve akrabaların tebrik etmesi, söz mübareklemek.

su dökmē otu- “bulğar zamanı çoğ fenā çoğ. şasabaya gidērdik, odun götürüdük şey götürüdük. şasabaya çıktık çingene mālesindenñuşarıda **su dökmē otudum** benñorāy, yolun kıyısınā.” (BTGA. 245:Gümülcine-Omurluköy): İşemek, küçük abdest bozmak.

- sufra yap-** “yâ kızittirîys, duldurîşnu ekmeği içinde qarîştirîys. verîşnu qumşulara **sufra yapar. sufra yapardıq.**” (BTGA. 296:Gümülcine-Yalımlı): Yemek hazırlamak.
- sük al-** “ê şindi üşürse bi işan **sük** Aalırsa hemen yapâ ısıtırılar, raqılan ıslaller Aunu undan sora güsüne, arqasına qoyaller. baqtı gördü gene çıkmî şişe qapaller” (BTGA. 65:Gümülcine-Bekirli): Üşütmek, soğuk almak.
- süd başa gibi ol-** “yedñaylıq düdü birsi. bu qıdancık te büle **süd başa gibi** her yësi belli, u qıdara. üle yaşadı gene. u tüllü çileli geçiridiqñişTe.” (BTGA. 114:Gümülcine-Demirciler): Körpe, narin olmak.
- südü bozuk (Gümülcine// BSYD):** Karactersiz, kötü yaradılışlı, kötü soydan gelen (kimse).
- süfür yap-** “süfürde gelir gene dağulcu alır yemëni götürüdü, **süfür yapardı**, bayramñolurdu. bayramñarda dağulcu bi söpa yapar, söpanınñüstüne bi işaret qoyâr” (BTGA. 220:Gümülcine-Bayatlı): Sahur yemeği yemek, sahur yapmak.”
- sümeke ir-** “oya biz yapmâzdıq, dikiş de yapmâzdıq, naqış da yapmâzdıq bis **sümeke irirdik**, çorapñörüdük, qonşlu çorapñörüdük. torba için qıl büle taraқта tarardıq, söna sümeke yapardıq, irirdik.” (BTGA. 50:Gümülcine-Hacıören): Yapağıyı eğirip ip haline getirmek.
- sümek yap-** “oya biz yapmâzdıq, dikiş de yapmâzdıq, naqış da yapmâzdıq bis sümeke irirdik, çorapñörüdük, qonşlu çorapñörüdük. torba için qıl büle taraқта tarardıq, söna **sümeke yapardıq**, irirdik.” (BTGA. 50:Gümülcine-Hacıören): Yapağıyı eğirip ip haline getirmek.
- sürgü yap-** “te bubam râmetli, **sürgü yapçek** tálaları üstünü düzlemekñiçin, gider qaragözlü ormanından keser aqlan aqlan, uzun uzun bıdaqlardan, iki pârmağ üç pârmağ qalınlyında.” (BTGA. 421:Gümülcine-Karagözlü): Tarlayı tırmıkla düz hale getirmek.
- süsen yap-** “çok şeyñolurdu, o zaman av da boldü. **süsen yapardılar** meselâ toplanırdı qomşular. qurt vârsaydı, davallara zarar yapan mala. tuplanırdı qumşular, iki küy üç küy bi yerde büle dizilirdi” (BTGA. 337:Gümülcine-Kovanlık): Avcılıkta avın etrafını çevirmek.
- süt kardaş ol-** “anam bi yere gittinen amıcamın qarşı, südñanam emzirimiş. **süt kardaşñolmuşuqñu** zaman. çokñavcıdı u, qû hurudu süd bubamñişte.” (BTGA. 421:Gümülcine-Karagözlü): Süt kardeş olmak, yeni doğan iki çocuğun birbirlerinin annelerini emmeleriyle ortaya çıkan manevi yakınlık.
- Ş-**
- şâ kalk-** (Gümülcine// BSYD): Çok sevinmek, sevinçten havalara uçmak, şaha kalkmak.
- şalak şalak ol-** “unnar zata bálqandan toplanma. ya yapracıqñüle. evel tellicikler vârdı **şalak şalakñunnar** tabaqalanñüsTünde, unnarı tellerdiler” (BTGA. 160:Gümülcine-Üntüren): Metal bir eşya için parlak olmak.
- şej bej ol-** “yıraқта yıraқта tâ quluba bizim nerde? o isannar o keçiler, ö inekler, hayvancıklar **şej bejñoldular**. u danalar, u keçiler, u inekler” (BTGA. 60:Gümülcine-Gerdeme): Halk ağzında mecazi olarak şaşırmaq, şeş beş olmak.
- şevik ol-** “yânıs üsüzñolduyumda gibi undan sora saqın kalem vermîşinizñeline, yazmâcaq. yâ çöcüklerle mektup yaşçamışım **şevikmişim** biraz. ê yüsüz qalmışım ununñeline qarı qorkı.” (BTGA. 139:Gümülcine-Kalenderköy): Yaramaz olmak.
- şılak yap-** “qalaylatırdı bubacım. unnarı bubam qasabaya götürüdü, qalaycı yapardıñişTe yenilerdi **şılak yapardı**, yamalardı, niresi bozuqsaydı pırl pırl gelirdi unnar.” (BTGA. 443:Gümülcine-Domruköy): Parlatmaq.
- şişkinlik yap-** “ê tabi gene azcık ayrımcılıqñolurdu gene, o qadarcık deyenñolurdu.e **şişkinlik yapardılar** üle bişeyñolduna dil. yâ kızallerdñüle.” (BTGA. 41:Gümülcine-Bulatköy): Çekememek.
- şişe hur-** “qocaqarı hilaşları gaz qoyardılar. undan sora bi **şişe hurular**, gazlan güzêlçenek yälâler. içine acık kırmızı büber qoyâler. soğuqlunu âlsın seninñarqândan déye.” (BTGA. 402:Gümülcine-Kalanca): Halk hekimliğinde sırta bardakla uygulanan bir tedavi şekli.
- şişe kapa-** “né üsürük qalır né apşuruq qalır. bi de şişe qapaller bi de gazyanñan yälâler bizi. hiç hap map bilmezdik biz, turup gibi.” (BTGA. 433:Gümülcine-Sasallı): Halk hekimliğinde sırta bardakla uygulanan bir tedavi şekli.

-T-

tabana tükür- (Gümülcine// BSYD): Çok uzun bir mesafeyi yaya olarak gitmek.

Dede Korkut

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
Aralık 2016/ Cilt 5/ Sayı 11

- taj gibice ol-** “undan sora üle **taj gibice olurdu**. çok güzel koşulu ulaşıknolurdu. unda sona tārnanınñüsTüne sērpērdiler. acıkanñalardı bi tezek ulaşıknēkmeklen yērdi.” (BTGA. 160:Gümülcine-Üntüren): Sertleşmek, sağlam bir hal almak.
- takavite birā-** “şindi ben ne zaman çıktım **takavite birādım**, herñişi. te bülecē anadın mı hükümet bakıy bizi, çokñılazım dil. atmış beş yaşına girdin mi bizde hükümet beşñon para veriyi.” (BTGA. 329:Gümülcine-Kardere): Emekli olmak.
- takavite ol-** (Gümülcine// BSYD): Emekli olmak.
- takayüt çık-** “emen tütün birasñışledik, te şindi gene itiyalladık bi tā işlemeyiz bi şey. **takayüt çıktık** takayüt.”: Emekli olmak. (BTGA. 351:Gümülcine-Çiftlik)
- taraş yap-** (Gümülcine// BSYD): Bir ürünün toplanmasından sonra geriye kalan artıktan seçerek ürünü toplamak.
- taş uku-** “görñgörñgör u seller allahım. bir da **taş ukurdular**, taşları urda. dereye bis sürü taş götürüdülarñorda unnarı atmā. sona görüyler çok sel geliyi, giderñora çıkarmā u taşları. (BTGA. 87:Gümülcine-Çukaköy): Köylerde yağmur duasında yapılan bir gelenek, taş okumak.
- tāta kes-** (Gümülcine// BSYD): Tütün haşlamalarının ekileceği yeri hazırlamak anlamında kullanılır
- tatlıyı boz-** “yā üledi işTe undan sora geldi mi geldi. gelinnen göveye tatlı koyāller sofraya. gövey **tatlıyı bozardı** büle kaşıkla, parçalardı tatlıyı. er kişi tatlıdan yirdi undan sora.” (BTGA. 407:Gümülcine-Ortakışla): Düğün günü damadın tatlı tepsisindeki tatlıyı ilk olarak yeme geleneği.
- tava gel-** (Gümülcine// BSYD): Tarlanın sürülecek veya işlenecek hale gelmesi.
- tay kalk-** “eveliñşte emeklērdi, sıralardı büle. undan sora **tāy kalkardı**. undan sora birērnikişērnādımcıñatıp yörürdü undan sora tapış tapış.” (BTGA. 414:Gümülcine-Sofular): Küçük çocukların yürümek için ayakta durmaya çalışması.
- taya kalk-** “öydu unnarı, kalksın taya deye. **taya kalktınan** kendicē götürüdü arabacı. halā tā yaquina kıda durudu büle.” (BTGA. 212:Gümülcine-Karacaoglan): Küçük çocukların yürümek için ayakta durmaya çalışması.
- tel sür-** “dayı kayları oturudular, kalkmazdılar, para istērdiler. düdünde **tel sürüdüler** oturudular, kalkmazdılar, para, istērdiler. düdünde **tel sürüdüler** şimşirinñüsTünē, unnarı kızlara dādardılar, çiçek.” (BTGA. 355:Gümülcine-Demirciler): Süslemek, düğünde şimşir ağacının dallarını telle süsleyip kızlara dağıtma adeti.
- temelliye gel-** “sabālayın gitçem, aşamlayın gelcem. nñöluyu undan? kıyayn yōk, ben nerē gitçem? hij tepişmedim. **temelliye geldik** sorā, bi senē.” (BTGA. 339:Gümülcine-Çalabıköy): Askerden tezkere alıp dönmek, terhis olmak.
- temreye oku-** “bi yerinde yara oldunan yatma okurdular. ben bile okurdum. **temreye okurdum**, yatmaya okurdum.” (BTGA. 24:Gümülcine-Dolapçılar): Bir cilt hastalığı olan temreyi dua okuyarak iyileştirmeye çalışmak.
- tene tut-** “çavdarlar u sene pek **tene tuttu**, bizi u zaman indirdiler, tuplayamadık. qarannık Ta oldū, kuluba bizimñayrı tā yıraқта.” (BTGA. 60:Gümülcine-Gerdeme): Tahılğillerin verimli olması, ürünün bolluğu, tane tutmak.
- ter üstüne çık-** “ürdanñöte koşun baqam! koşun baqam! işannar **terñüstüne çıkmışler** koşārқан. peri gecelikmişñunnar gene, eveli gezērmış periler.” (BTGA. 403:Gümülcine-Kalanca): Çok terlemek.
- tınas yap-** “misir çapalardı, hārman düvērdik düvennen. aşamnayın **tınas yapardılar**, deklērdik. demet çekērdiler bubamliyin. koyn keçiler vārdı” (BTGA. 21:Gümülcine-Dolapçılar): Savrulmak için hazırlanan dövülmüş ekin yığını yapmak, tınaz yapmak.
- tıpij tıpij git-** “becama donnar. oğula gidērken māvi entāriler yapardı, beyaz yaqalar yapardı kızannāmıza giydirdik. **tıpij tıpij gidērdiler** uqulçuklara kızancıklāmız küçücük.” (BTGA. 414:Gümülcine-Sofular): Bebeklerin ilk yürüyüşleri veya küçük çocukların yürüyüşleri için kullanılan bir tabir, tıpiş tıpiş gitmek.
- ticāret çıkar-** “tālalara gidērdik, çapa yapardı. üle **ticāret çıkarıdık** domata ekērdik, büberñekērdik. eve geldikten sora sālılāmız vārdı, inek sağardı. e aşam namazı, yōk

- yufka yazarız, börek yaparız” (BTGA. 317:Gümülcine-Çelebiköy): Tarlada satılmak üzere ürün yetiştirmek.
- topal bacak tut-** “cezā vērدينenñöretmen **topal bacak tutardı** bizi, sālmazdı eve ülenñē hēlbet. **topal bacakñüle**” (BTGA. 342:Gümülcine-Gebecili): Öğretmenlerin ceza olarak öğrencileri tek ayak üzerinde bekletmesi.
- tukurcum yap-** “sōna āşamnen birācāğan, ikindi yezanñoķunduktan sonā birācāğan unnarı toplardıķ, **tukurcum yapardıķ**. undan sōna katıllara üklettiridik demet.” (BTGA. 47:Gümülcine-Hacıören): Ekin demetlerinden yığın yapmak.
- turup gibi ol-** “hiç hap map bilmezdik biz, **turup gibi**. řanñalılıardı arķalāndan insannān. bözlāmızñārısın bi safiye ķadinge vārdı. ķadinge dērdilerñuna.” (BTGA. 433:Gümülcine-Sasallı): Sağlıklı olmak, turp gibi olmak.
- tus ol-** “i deđilimñama hic gözlerim görmü. **tus var** çok boyunnāmda, her yerlēmde, āriřler çok. **tusñiřte** çöcüm kireçleme çok rātsız, vār hilařlarñama, ārmasa iyim. (BTGA. 235:Gümülcine-Basırlıköy): Romatizma, kireçleme olmak.
- tutuk yat-** “rāmetli bubacım tutuldu, iki sene **tutuk yattı** üle. hep çadırdı esKi türküleri. ben de başı ucunda ālārdım bubacımın nāpayım? tutuķtu buvacım, iki sene tutuķ, hiç bi yeri tutmadı.” (BTGA. 420:Gümülcine-Karagözlü): Felçli olarak yataĝa mahkum olmak.
- tülüz yeme-** (Gümülcine//BSYD): Hiç bir şey yememek.
- U-**
- ul çık-** “nēye bñ şindi ne zaman ul çıkıy haķķat unun da balı güzel sandıķda ama meşede oldu mu nēy hasTalıķ bulaşmayı una?” (BTGA. 103:Gümülcine-Çalabıköy): Bir ana arıyla birlikte kovandan yeni yetişmiş arı topluluĝunun ayrılması, oĝul çıkmak.
- umudu ol-** “istērsen **umudun vārsa** mevlüt yapārsın üle olürdü. isdeyen düÑün yapar, mēlüt yapar. biz hem düÑün yapTıķ hem mevlüt yapıdıķ.” (BTGA. 263:Gümülcine-Palazlı): Maddi olarak iyi durumda olmak, zengin olmak.
- urak biç-** “ē anam divanē gidērdi. **urak biçmē** de getirsin bizi beslesin. ben örüdüm, ēnden gene çöktüm. enden gene dattılār. anamñuraķtā, ablamlar bñdñk” (BTGA. 338:Gümülcine-Çalabıköy): Ekin biçmek, orak biçmek.
- ürama ol-** “bacā tutulur, ĝolu tutulur. undan soracım unnara hoca getiriler, oķutturular. unnara dērdi ĝoca ĝāller **ürama olmuş** bu. unnarñürama dērdiler ĝoca ĝāller. ay **ürama olmuş**, bunnar hoca istiye dērdiler.” (BTGA. 118:Gümülcine-Işıklar): Cine, şeytana çarpılmak, uğrama olmak.
- uykuyu çevir-** “ķaplumbāciķ dere tepe dere tepe gitmiş şalenin başına, dönmiş şalede beklēmiř tavşanı. tavşan **çevirmijñuyķuyü çevirmijñuyķuyu** bi de dönmiş, geri baķmij tavřān, anacım bi de né görsün?” (BTGA. 358:Gümülcine-Seymen): Uykuya dalmak, deliksiz uyumak.
- Ü-**
- ürēnden kan geç-** “āladıķ biz u āřam nñāpçan? ürēnden řan geçiřyñinsanın. e biz gitmişik anĝāreci orāy, ne dēlērse toplıysın. dolduriysın, üklediysin.” (BTGA. 388:Gümülcine-Kayrak): Çok üzölmek, içi acımak, yüreĝinden kan geçmek.
- ürēne dam-** “arabanın tekerlēnden işçe gidelim, nārķa patlarsa bize patlamasın dedim, baķ şimdi. **ürēme dammiş** ninem ķorkutturüy ya beni undan.” (BTGA. 140:Gümülcine-Kalenderköy): Malum olmak, yüreĝine dammak.
- V-**
- vadesi dol-** sağad doķusñoldu mu?
vadelēmis dñldu mu?
 kışlar! çöcükler ĝidi
 haberinizñoldu mu ? (BTGA. 145:Gümülcine-Yuvacılı): Yaşlanmak, ölüme yaklaşmak.
- vereme kar-** “verem sıķıntıdan dēller. vārliķ yoķsuzluķ vārdı eveli. bi de sevi birini alamadı keretle vereme şariy.” (BTGA. 334:Gümülcine-Kargılı Sarıca): Verem hastalıĝına tutulmak, verem olmak.
- verespit hayda-** (Gümülcine//BSYD): Bisiklet kullanmak.

-Y-

yâmur boyan- “götürüyünunarı üle kolları bâlı, bi dere vârmış u derede vurmâ. i ama allâ tarafından bi **yâmur boyanı** büle, iki andart götürümüşler unnarı vurmâ.” (BTGA. 79:Gümülcine-Yeniköy): Şiddetli bir şekilde yağmurun başlaması anlamında kullanılan bir fiil, yağmur bastırmak.

yan yun git- “bi kızılıç sopası vârdı, kim demek üle **yan yun gidêrdiK** demek, emen patlatırdı demekñunu u bulğallar.” (BTGA. 324:Gümülcine-Musacık): Dayak yedikten sonra kendini bilmez bir halde yürümek.

yatma oku- “bi yerinde yara oldunan **yatma okurdular**. ben bile okurdum. temreye okurdum, **yatmaya okurdum**.” (BTGA. 24:Gümülcine-Dolapçılar): Halk hekimliğinde kullanılan bir tedavi şekli.

yedê al- “ô pazara götürüdülerñayvannarı, **alırdılar yedêne, alırdı yedêne** buvam götürü pazara satar. alırdı paracığ, evinñiçine şunu bunu alırdñište. (BTGA. 416:Gümülcine-Sofular): Yedeğe almak, hayvanı bağlayarak ardından çekip götürmek.

yele tut- “ellen ellen biçêrdik, ellen de düvêrdik hârmanda hayvannallâ. **yele tutârdı** bubam, savurudu, meselâ tâtadan kürek vardı. u tâtadan küreklen savurudu, **yele tutârdı**.” (BTGA. 174:Gümülcine-Müsellimköy): Harmanda düvenle ezilen ekinin sapını ve tanesini ayırmak için rüzgarda savurmak.

yel kes- “korğmuşundur deyip. yürek silkeris. **yel kesiyiz** duvâlan. ârı oldü zaman canı sıklıdı zaman **yel kesiyiz** bıçağlan büle okuyupTa.” (BTGA. 123:Gümülcine-Durhasanlar): Dua ile yapılan bir halk hekimliği tedavisi.

yel kestir- “göbê kaçmıştır deye göbek hurudular. **yel kestiridiler**, mıska yazdırıdılar. nazarlândınan okurdular. nazarñömuş deye gör sündürüdüler. (BTGA. 24:Gümülcine-Dolapçılar): Dua ile yapılan bir halk hekimliği tedavisi.

yoksuzluk çek- “bulğârya qarşmalıyı öldü, borêy bulğarñindi. işannar **yoksuzluk çekti** çok. bulğarñindi borê, işannara inme indirdi” (BTGA. 114:Gümülcine-Demirciler): Yoksulluk çekmek.

yola çök- “ben örüdüm, ênden gene **yola çöktüm**. enden gene dattılâr. anamñurağtâ, ablamlar büdük, nî vârsa veriyler, unnar höp yiyilerñunu. (BTGA. 338:Gümülcine-Çalabıköy): Yola düşmek, gitmek için harekete geçmek.

yola pin- “yollandığ, kârdeşimi üklendim, ârkama köydüm bi de kurancıkñaldım koltñaltına, **yola pindik**. pindik, haskerler bizi kârşılâdılar bi tepede üle.” (BTGA. 147:Gümülcine-Aralıkburun): Yola düşmek, gitmek için harekete geçmek.

yolu dü- “unda sora gene andârTlar yeni **yolu düdü**, başladı atmâ toplar. ôrdan gene gêldik bu kır mâle tarafına” (BTGA. 137:Gümülcine-Kalenderköy): Yolu bombalamak.

yular tak- (Gümülcine// BSYD): Eğer takmak.

yumma kınası hurün- “kına hurünüllêrdi, yüşük kınası, **yumma kınası hurünüllêrdi**. yârin sabâ bayram, e kurban bayramısa kurban kesilir. misâfirni beklêrsin. (BTGA. 263:Gümülcine-Palazlı): Avuç içini kınalamak.

yumma koy- “e te kızlar toplanırdılar kızanım, eveli çâlgı mâlğı yok, dârbıka. çâlârdığ dârbıka oynârdığ, üle. üle kanmazdığ biz yüşük müsük, **yumma koyârdılarñellêmize**.” (BTGA. 363:Gümülcine-Tuscuköy): Avuç içini kınalamak.

yürê açıl- “aldılar taşı pağladılar. çoğñastayım çöçüm, kafamñüle nâfile, kafam seme yapı, seme yapıyı. sizi gördüm de **yürêmaçıldı** bağsana.” (BTGA. 238:Gümülcine-Basırlıköy): Kendini iyi hissetmek, ferahlamak.

yüreci dal- “dêrken, u dalcâzın yanına **yüreci dâlmüş**. bi bakmış qarşıki küylerde kın kır kın kıy korâs sesleri gelirmiş. ay bora kü var yakın dêmiş.” (BTGA. 427:Gümülcine-Nurçalı): Uykulamak.

yürek silk- “göbeğini bastıtırısın. ê asTalanırsın nazarâ oküler, okûruz. **yürek silkeris** bi şetten korğmuşundur deyip. **yürek silkeris**. yel kesiyiz duvâlan. (BTGA. 122:Gümülcine-Durhasanlar): Halk hekimliğinde korkan bir kişiyi duayla tedavi etmek.

yürêne merâmet gir- “çârcam bi resimci çekicemñunu, unu âlcam yâni kurunziya koycam. i ama adamın **yürêne merâmet girdi**, acıdı beni.” (BTGA.80:Gümülcine-Yeniköy): Acılamak.

yürē tut- “kurban bayramı genē kurbannık yapārsın işte kızanım, keseler, kınalāllerñunarı. kestiridinñişte, **yürē tutan** keser, tutmayan gene kestiridin konu kıomşuya.” (BTGA. 365:Gümülcine-Tuscuköy): Acıklı bir durum karşısında dayanmak, içi götürmek.
yürüyen baca (Gümülcine//BSYD): Çok sigara içen (kimse).

-Z-

zavāl gel- “ali efendicik var esKiden. küyünñu şeymişñu. hic küye **zavāl gelmezmişñ**ondan. türkiye tarāftan gelipmişñu. gelcemişler türkiyeden alñefendinin mezarına.” (BTGA. 282:Gümülcine-Payamdere): Yok olmak, yok edilmek, zeval gelmek.

zırāfa at- “bitin çemberē, dört tarafına da bitin yapārdık. ilknöncē **zırāfa atārdık**, ivi yapārdık. çemberin kenālāna ivi yapārdık. ivi yaptıktan söra u zırāfeninñüsüne bālı dırabazan dērdik” (BTGA. 115:Gümülcine-İşıklar): Çember oyasına başlamadan önce zemin hazırlamak için bir işleme yapmak, zürāfa atmak.

ziyan zebil ol- “ışan topladılar andārtlıkla öldürdüler büle, hep balıkannarda **ziyān zebilñoldular** işancıklar. kıj gününde, kışın doğsanında te bülece sabā ğadara heP balıkannārda.” (BTGA. 99:Gümülcine-Dündarlı): Yokluk çekmek, mutsuz olmak, işe yaramaz hale gelmek.

zurāfe at- “u ğireplere gene oya zurāfeyi yapārdık, **zurāfe atārdık**. unnara ğoca ğoca popatğa oyaları yapārdık, popatğe oyalārdıkñüle. (BTGA. 115:Gümülcine-İşıklar): Çember oyasına başlamadan önce zemin hazırlamak için bir işleme yapmak, zürāfa atmak.

Kısaltmalar

(BTGA): Batı Trakya Gümülcine Ağzı
 (BSYD): Bölgede Serbest Yapılan Derlemeler
 (Ar.): Arapça
 (Far.): Farsça
 (Fr.): Fransızca
 (İt.): İtalyanca
 (Pom.): Pomakça
 (Rum.): Rumca
 (Yun.): Yunanca

Kaynakça

Akalın, Ş. vd. (2005), *Yazım Kılavuzu* (24. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
 _____.(2009), *Türkçe Sözlük* (10. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
 Aksan, Doğan (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Ankara: Engin Yay.
 Aksoy, Ömer Asım (1993), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1- 2*, İstanbul:İnkılāp Kitabevi, 8.Baskı.
 Ayverdi, S. (1993), *Türkçenin Nakışları*, (Yayına Hazırlayan: Kazım Yetiş), İstanbul: Kubbealtı Yay.
 BAAD: Bölge Ağzılarında Atasözleri ve Deyimler I, II (1996), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
 Bulak, Şahap (2016), “*Van Küresin Ağzında Deyimler*”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], 56, Erzurum.
 Çotuksöken, Yusuf (1992), *Deyimlerimiz*, İstanbul: Özgül Yayınları.
 DS: Derleme Sözlüğü 1-12 (1993), *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Sayı:211, Ankara.
 Özkan, Mustafa. (2004), *Deyimleşmiş İnkilemeler*, V. Uluslar rası Türk Dili Kurultayı Bildirileri (20-26 Eylül-2004), C. II, Ankara, s. 2289-2317, TDK Yay.
 Sinan, Ahmet Turan (2001), *Türkçenin Deyim Varlığı*, Malatya: Kubbealtı Yay.
 Sinan, Ahmet Turan (2015), *Türkçenin Deyim Varlığı*, İstanbul: Kesit Yay.
 Türk Dil Kurumu (1949), *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK. Yay.
 Türk Dil Kurumu. (1983), (YTS) *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK. Yay.
 Türk Dil Kurumu. (1993), (DS) *Derleme Sözlüğü, I-XII*, Ankara: TDK Yay.
Türk Atasözleri ve Deyimleri I, II (2001), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

